

Lagrådsremiss

Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med syn- eller annan läsnedsättning

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 22 februari 2018

Peter Hultqvist

Mikael Hjort
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår att personer med syn- eller annan läsnedsättning ska få en bättre tillgång till material som skyddas av upphovsrätt.

Förslagen innebär att det införs en ny inskränkning i upphovsrätten som medför att en person med syn- eller annan läsnedsättning, eller någon som handlar på dennes vägnar, får framställa exemplar i tillgängligt format av böcker och andra skrifter utan att först behöva inhämta godkännande från rättighetshavare. Även så kallade behöriga organ, till exempel bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet, ska få framställa exemplar i tillgängligt format samt överföra och sprida sådana exemplar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Upphovsmannen ska ha rätt till ersättning i vissa fall.

Förslagen har sin bakgrund i ett EU-direktiv och en EU-förordning. De nya bestämmelserna som genomför direktivet föreslås träda i kraft den 11 oktober 2018. En kompletterande bestämmelse till förordningen föreslås träda i kraft den 12 oktober 2018.

Innehållsförteckning

1	Beslut	3
2	Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk	4
3	Ärendet och dess beredning	13
4	Det upphovsrättsliga regelverket	13
5	Marrakechfördragets införlivande med EU-rätten	15
6	Genomförande av direktivet.....	16
6.1	En ny inskränkning i upphovsrätten till förmån för personer med syn- eller annan läsnedsättning	16
6.2	Inskränkningen ska inte kunna åsidosättas genom avtal	23
6.3	Upphovsmännens rätt till ersättning i vissa fall.....	24
6.4	Behöriga organs skyldigheter	25
7	Behöriga organ vid utbyte av exemplar med tredjeland enligt förordningen.....	28
8	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	29
9	Ekonomiska och andra konsekvenser	30
10	Författningskommentar	32
Bilaga 1	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 av den 13 september 2017 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationsområdet.....	44
Bilaga 2	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 av den 13 september 2017 om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredjeländer av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning	60
Bilaga 3	Sammanfattning av departementspromemorian Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med läsnedsättning (Ds 2017:52)	70
Bilaga 4	Departementspromemorians lagförslag	71
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna	79

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att nuvarande 17 § ska betecknas 17 e §,

dels att den nya 17 e § och 26 k, 45, 46, 48, 49, 49 a och 52 f §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas sex nya paragrafer, 17–17 d och 17 f §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

En person med syn- eller annan läsnedsättning som inte kan ta del av ett offentliggjort verk i form av en bok eller annan skrift, notation eller tillhörande illustration i väsentligen samma utsträckning som en person utan en sådan ned-sättning får framställa exemplar i tillgängligt format av verket. Det-samma gäller en fysisk person som handlar på den personens vägnar.

Exemplar i tillgängligt format får endast framställas av verk som personen med syn- eller annan läs-nedsättning lovligen har tillgång till och för hans eller hennes egen användning.

17 a §

Ett behörigt organ får framställa exemplar som avses i 17 § första stycket. Det får även överföra och sprida sådana exemplar till per-soner med syn- eller annan läsned-sättning som är bosatta i Sverige eller i en annan stat inom Europe-

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 av den 13 september 2017 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och när-stående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsned-sättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, i den ursprungliga lydelsen.

iska ekonomiska samarbetsområdet (EES), till andra behöriga organ i Sverige och till organ i en annan stat inom EES som i den staten är behöriga organ.

Exemplar i tillgängligt format får endast framställas av verk som det behöriga organet lovligen har tillgång till. Framställningen, överföringen och spridningen får endast ske för egen användning av personer med syn- eller annan läsnedsättning och får inte ske i förvärvssyfte.

Med ett behörigt organ i Sverige avses

1. en myndighet som tillhandahåller utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning,

2. en organisation som utan vinstsyfte tillhandahåller sådana tjänster som avses i 1 om organisationen tillhandahåller tjänsterna med stöd av lag eller annan författning eller får bidrag från det allmänna för att tillhandahålla tjänsterna, och

3. en icke-vinstdrivande organisation som tillhandahåller sådana tjänster som avses i 1 som en av sina huvudsakliga uppgifter eller institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse.

17 b §

Avtalsvillkor som inskränker rätten att använda verk enligt 17 eller 17 a § är ogiltiga.

17 c §

När ett behörigt organ som är etablerat i Sverige överför eller sprider exemplar i tillgängligt format till personer med syn- eller annan läsnedsättning på ett sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket, har upphovsmannen rätt till ersättning.

17 d §

De myndigheter och organisationer som avses i 17 a § tredje stycket 1 och 2 ska anses erkända att tillhandahålla utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning vid tillämpningen av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 av den 13 september 2017 om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredje-länder av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning, i den ursprungliga lydelsen.

17 §

Var och en får på annat sätt än genom ljudupptagning framställa sådana exemplar av offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt av offentliggjorda alster av bildkonst, som personer med funktionsnedsättning behöver för att kunna ta del av verken. Exemplaren får också spridas till dessa personer.

Bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning får även

1. överföra exemplar av de verk som avses i första stycket till personer med funktionsnedsättning som behöver exemplaren för att kunna ta del av verken,

2. genom ljudupptagning framställa sådana exemplar av offentliggjorda litterära verk som personer med funktionsnedsättning behöver för att kunna ta del av verken, samt sprida och överföra ljudupptagningarna till dessa personer, och

17 e §²

Var och en får i andra fall än som avses i 17 och 17 a §§ och på annat sätt än genom ljudupptagning framställa sådana exemplar av offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt av offentliggjorda alster av bildkonst, som personer med funktionsnedsättning behöver för att kunna ta del av verken. Exemplaren får också spridas till dessa personer.

Bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning får i andra fall än som avses i 17 och 17 a §§ även

² Senaste lydelse av tidigare 17 § 2017:323.

3. framställa sådana exemplar av verk som sänds ut i ljudradio eller television och av filmverk som personer som är döva eller har en hörselnedsättning behöver för att kunna ta del av verken, samt sprida och överföra exemplar av verken till dessa personer.

Framställning av exemplar, spridning av exemplar och överföring till allmänheten av exemplar med stöd av denna paragraf får inte ske i förvärvssyfte. Exemplaren får inte heller användas för andra ändamål än som avses i paragrafen.

När bibliotek och organisationer sprider exemplar eller överför exemplar av verk till personer med funktionsnedsättning på ett sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket, har upphovsmannen rätt till ersättning. Detsamma gäller om någon med stöd av första stycket andra meningen överlåter fler än några få exemplar till personer med funktionsnedsättning.

När bibliotek och organisationer *med stöd av denna paragraf* sprider exemplar eller överför exemplar av verk till personer med funktionsnedsättning på ett sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket, har upphovsmannen rätt till ersättning. Detsamma gäller om någon med stöd av första stycket andra meningen överlåter fler än några få exemplar till personer med funktionsnedsättning.

17 f §

Regeringen får meddela föreskrifter om information som ska lämnas och om krav på dokumentation när behöriga organ samt bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning framställer, överför eller sprider exemplar enligt 17 a eller 17 e § samt om uppgifter som sådana exemplar ska förse med.

Regeringen får även meddela föreskrifter om rutiner som ett behörigt organ som är etablerat i Sverige ska följa och information som det ska lämna när det framställer, överför eller sprider exemplar i tillgängligt format till personer med syn- eller annan läsnedsättning i en annan stat inom EES eller till organ i en annan stat inom EES som i den staten är behöriga organ.

26 k §³

När en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller till landet inför anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för privat bruk, har upphovsmän till skyddade verk som därefter har sänts ut i ljudradio eller television eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges rätt till ersättning av näringsidkaren.

Upphovsmännen har dock inte rätt till ersättning, om de tillverkade eller införda anordningarna *skall*

1. användas till annat än framställning av exemplar av verk för privat bruk,
2. föras ut ur landet eller
3. användas till framställning av exemplar av verk till personer med *funktionshinder*.

Upphovsmännen har dock inte rätt till ersättning, om de tillverkade eller införda anordningarna *ska*

1. användas till annat än framställning av exemplar av verk för privat bruk,
2. föras ut ur landet, eller
3. användas till framställning av exemplar av verk till personer med *funktionsnedsättning*.

45 §⁴

En utövande konstnär har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sitt framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk eller ett uttryck av folklore genom att

1. ta upp framförandet på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av framförandet, och
3. göra framförandet eller en upptagning av det tillgängligt för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket 2 och 3 gäller till utgången av femtionde året efter det år då framförandet gjordes. Om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, gäller rättigheterna i stället till utgången av det femtionde eller, för ljudupptagningar, sjuttionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 27–29 §§, 39 § första meningen samt i 41–42 h §§ ska tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 27–29 §§, 39 § första meningen samt i 41–42 h §§ ska tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

³ Senaste lydelse 2005:359.

⁴ Senaste lydelse 2014:884.

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

46 §⁵

En framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sin upptagning genom att

1. framställa exemplar av upptagningen, och
2. göra upptagningen tillgänglig för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes. Om en ljudupptagning ges ut inom denna tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det sjuttionde året efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut under nämnda tid men offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det sjuttionde året efter det år då ljudupptagningen först offentliggjordes. Hävs ett avtal enligt 45 d §, gäller dock inte längre rättigheterna. Om en upptagning av rörliga bilder har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, gäller rättigheterna enligt första stycket till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen av rörliga bilder först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra-fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 42 a–42 h §§ ska tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. I fråga om ljudupptagningar ska dessutom det som gäller för filmverk enligt 16 a och 16 b §§ samt 16 c § första, andra och fjärde–sjätte styckena tillämpas.

Bestämmelserna i 2 § andra-fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 42 a–42 h §§ ska tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. I fråga om ljudupptagningar ska dessutom det som gäller för filmverk enligt 16 a och 16 b §§ samt 16 c § första, andra och fjärde–sjätte styckena tillämpas.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

⁵ Senaste lydelse 2014:884.

Ett radio- eller tv-företag har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över en ljudradio- eller televisionsutsändning genom att

1. ta upp utsändningen på en anordning genom vilken den kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av utsändningen,
3. sprida exemplar av en upptagning av utsändningen till allmänheten,
4. tillåta återutsändning eller en återgivning för allmänheten på platser där allmänheten har tillträde mot inträdesavgift, eller
5. tillåta att en upptagning av utsändningen på trådbunden eller trådlös väg överförs till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till upptagningen från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

De rättigheter som avses i första stycket 2, 3 och 5 gäller till utgången av femtonde året efter det år då utsändningen ägde rum.

<p>Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 42 a, 42 b, 42 d, 42 g och 42 h §§ ska tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i denna paragraf.</p>	<p>Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 42 a, 42 b, 42 d, 42 g och 42 h §§ ska tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i denna paragraf.</p>
---	--

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med företagets samtycke har överlåtit inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Om ett radio- eller tv-företag har krav på ersättning för en sådan vidareutsändning som avses i 42 f § och som har skett med företagets samtycke, ska företaget framställa sitt krav samtidigt med de krav som avses i 42 a § tredje stycket.

Den som har framställt en katalog, en tabell eller ett annat dylikt arbete i vilket ett stort antal uppgifter har sammanställts eller vilket är resultatet av en väsentlig investering har uteslutande rätt att framställa exemplar av arbetet och göra det tillgängligt för allmänheten.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet framställdes. Om arbetet har gjorts tillgängligt för allmänheten inom femton år från framställningen, gäller dock rätten till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet först gjordes tillgängligt för allmänheten.

<p>Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–22, 25–</p>	<p>Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e,</p>
--	--

⁶ Senaste lydelse 2014:884.

⁷ Senaste lydelse 2014:884.

26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena samt i 42 a–42 h §§ ska tillämpas på arbeten som avses i denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Ett avtalsvillkor som utvidgar framställarens rätt enligt första stycket till ett offentliggjort arbete är ogiltigt.

49 a §⁸

Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16 §, 16 a § tredje stycket, 17–21 och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41–42 h och 50–52 §§ ska tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

18–22, 25–26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena samt i 42 a–42 h §§ ska tillämpas på arbeten som avses i denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16 §, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e, 18–21 och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41–42 h och 50–52 §§ ska tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

52 f §⁹

Den som på grund av bestämmelserna i 16, 17, 26, 26 a eller 26 e § får utnyttja ett upphovsrättsligt skyddat verk har rätt att använda ett exemplar av ett verk som denne lovligen har tillgång till på sätt som anges i aktuell bestämmelse även om exemplaret skyddas av en teknisk åtgärd.

Om en teknisk åtgärd hindrar sådan användning, får en domstol på yrkande av en berättigad användare förelägga upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare vid vite att möjliggöra för användaren att utnyttja verket på sätt som anges i aktuell bestämmelse.

Första och andra styckena gäller I fråga om annan användning än

Den som på grund av bestämmelserna i 16, 17, 17 a, 17 e, 26, 26 a eller 26 e § får utnyttja ett upphovsrättsligt skyddat verk har rätt att använda ett exemplar av ett verk som denne lovligen har tillgång till på sätt som anges i aktuell bestämmelse även om exemplaret skyddas av en teknisk åtgärd.

⁸ Senaste lydelse 2014:884.

⁹ Senaste lydelse 2005:359.

inte i fråga om verk som har gjorts tillgängliga för allmänheten i enlighet med överenskomna avtalsvillkor på ett sätt som gör att enskilda kan få tillgång till verket genom överföring från en plats och vid en tidpunkt som de själva har valt.

sådan som sker med stöd av 17 eller 17 a § gäller första och andra styckena inte för verk som har gjorts tillgängliga för allmänheten i enlighet med överenskomna avtalsvillkor på ett sätt som gör att enskilda kan få tillgång till verket genom överföring från en plats och vid en tidpunkt som de själva har valt.

1. Denna lag träder i kraft den 12 oktober 2018 i fråga om 17 d § och i övrigt den 11 oktober 2018.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet.

3 Ärendet och dess beredning

Marrakechfördraget om att underlätta tillgången till publicerade verk för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning (Marrakechfördraget) antogs av Förenta nationernas organ för immaterialrätt, World Intellectual Property Organization (WIPO), i juni 2013. Fördraget undertecknades av EU den 30 april 2014.

För att genomföra Marrakechfördraget i EU-rätten har Europaparlamentet och rådet den 13 september 2017 antagit ett direktiv och en förordning:

- Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationsområdet (direktivet), och
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredjeländer av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning (förordningen).

Medlemsstaterna ska ha genomfört direktivet senast den 11 oktober 2018. Förordningen ska tillämpas från och med den 12 oktober 2018.

Direktivet och förordningen i svensk och engelsk lydelse finns i *bilagorna 1* och *2*. Inom Justitiedepartementet har departementspromemorian Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med läsnedsättning (Ds 2017:52) utarbetats. Promemorian innehåller förslag till hur direktivet ska genomföras i svensk rätt. Promemorian innehåller även förslag till en kompletterande bestämmelse med anledning av förordningen. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 3*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 4*.

Promemorian har remissbehandlats (Ju2017/08388/L3). En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*.

4 Det upphovsrättsliga regelverket

Upphovsrätten

Upphovsrätten är den rätt som författare, kompositörer, konstnärer och andra upphovsmän har till sina verk. Upphovsrätten omfattar resultatet av varje skapande verksamhet som uppnår en viss grad av originalitet (verkshöjd). Exempel på verk är romaner, filmer, dikter, musikaliska verk, sceniska verk, konstverk och datorprogram.

Bestämmelser om upphovsrätt finns i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har enligt upphovsrättslagen

vissa rättigheter till verket. Dessa rättigheter är dels ekonomiska, dels ideella.

De ekonomiska rättigheterna innebär en rätt att förfoga över verket i två hänseenden. För det första har upphovsmannen en ensamrätt att framställa exemplar av verket. För det andra har upphovsmannen en ensamrätt att göra verket tillgängligt för allmänheten. Detta kan ske på fyra olika sätt, nämligen genom att verket överförs till allmänheten, genom att verket framförs offentligt, genom att exemplar av verket visas offentligt eller genom att exemplar av verket bjuds ut till försäljning, uthyrning eller utlåning eller annars sprids till allmänheten. Som utgångspunkt får ingen annan än upphovsmannen använda verket på dessa sätt utan upphovsmannens samtycke.

De ideella rättigheterna kan också delas in i två delar. Den ena innebär att upphovsmannen har rätt att anges när exemplar av hans eller hennes verk framställs eller när verket görs tillgängligt för allmänheten (rätten att bli namngiven). Den andra innebär att upphovsmannen har en rätt att sätta sig emot att verket ändras så att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks eller att verket görs tillgängligt för allmänheten i en sådan form eller i ett sådant sammanhang att hans eller hennes litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks (rätten till respekt för verket).

Ensamrätten innebär alltså att den som vill utnyttja ett upphovsrättsligt skyddat verk som utgångspunkt måste ha samtycke av den som innehar upphovsrätten till verket. Det kan vara upphovsmannen själv eller någon som rätten har övergått till, t.ex. på grund av avtal eller dödsfall. I vissa fall måste alltså samtycke inhämtas från en annan rättsinnehavare än upphovsmannen (dvs. den som har skapat verket). Många gånger finns det flera upphovsmän till ett och samma verk. För att förfoga över verket i dess helhet krävs då samtycke av samtliga upphovsmän.

I de ekonomiska rättigheterna finns en rad inskränkningar som motiveras av hänsyn till olika allmänna eller enskilda intressen. Det är t.ex. tillåtet att utan tillstånd från upphovsmannen under vissa förutsättningar framställa exemplar av offentliggjorda verk för privat bruk, att citera, att framställa och sprida exemplar inom vissa arkiv och bibliotek samt att framställa exemplar för att personer med funktionsnedsättning ska kunna ta del av verken (se vidare nedan).

Upphovsrätten varar som huvudregel under upphovsmannens livstid och 70 år efter hans eller hennes död.

Intrång i de rättigheter som upphovsrättslagen ger kan medföra straff, skadestånd och andra sanktioner.

Till upphovsrätten närstående rättigheter

Vissa till upphovsrätten närstående rättigheter är också skyddade enligt upphovsrättslagen. Till dessa hör de utövande konstnärernas (t.ex. sångare, musiker, skådespelare) rättigheter till sina framföranden, de rättigheter som framställare av upptagningar av ljud eller av rörliga bilder (dvs. skiv- och filmproducenter) har till sina upptagningar samt radio- och tv-företagens rättigheter att förfoga över sina utsändningar. Hit hör också det särskilda skyddet för databaser och andra sammanställningar och skyddet för fotografiska bilder. Den ensamrätt som dessa rättighets-

havare har till sina prestationer motsvarar i stor utsträckning det egentliga upphovsrättskyddet. Det finns också inskränkningar i dessa rättigheter som i stort motsvarar inskränkningarna i den egentliga upphovsrätten.

Inskränkning till förmån för personer med funktionsnedsättning

Utgångspunkten är att var och en har rätt att framställa sådana exemplar av litterära och musikaliska verk samt av alster av bildkonst, som personer med funktionsnedsättning behöver för att kunna ta del av verken (17 § upphovsrättslagen). Det är dock bara bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning som får framställa exemplar genom ljudupptagning, t.ex. talböcker, och som får framställa exemplar som sänds ut i ljudradio eller television eller av filmverk.

Fysiska exemplar som framställs får också spridas till personer med funktionsnedsättning som behöver exemplaren för att kunna ta del av verken. Bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning har även rätt att överföra anpassade exemplar till sådana personer. Det innebär exempelvis att de får göra exemplaren tillgängliga genom nedladdning.

Upphovsmannen har i de flesta fallen inte rätt till ersättning för användning som sker till förmån för personer med funktionsnedsättning. När bibliotek eller andra organisationer sprider eller överför exemplar på ett sådant sätt att personen med funktionsnedsättning får behålla ett exemplar av verket har dock upphovsmannen rätt till ersättning. Upphovsmannen har även rätt till ersättning om någon annan överlåter fler än några få exemplar till personer med funktionsnedsättning. Dessutom betalas ersättning till författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker, s.k. talboksersättning. Ersättningen utgår av statliga medel och fördelas av Sveriges Författarförbund.

5 Marrakechfördragets införlivande med EU-rätten

EU:s anslutning till Marrakechfördraget

Marrakechfördraget syftar till att förbättra tillgången till framför allt böcker och andra skrifter för personer med syn- eller annan läsnedsättning. Fördraget reglerar rätten att framställa exemplar av böcker m.m. i en sådan form att en person med syn- eller annan läsnedsättning enkelt ska kunna ta del av dem, s.k. exemplar i tillgängligt format. Fördraget innehåller också bestämmelser om överföring och spridning av exemplaren samt utbyte av exemplar mellan konventionsstaterna.

Att personer med syn- eller annan läsnedsättning kan ta del av skrifter i samma utsträckning som andra ger inte bara en ökad tillgång till kulturlivet. Det är också en viktig förutsättning för att personerna ska kunna komma i åtnjutande av sina rättigheter. I dagens samhälle där informa-

tion sprids globalt i allt större utsträckning spelar internationella överenskommelser såsom Marrakechfördraget en särskilt viktig roll.

Fördraget omfattas av EU:s exklusiva kompetens (se EU-domstolens yttrande av den 14 februari 2017, 3/15, EU:C:2017:114). Det innebär att medlemsstaterna inte själva får ansluta sig till fördraget. I stället ansluter sig EU till det i egenskap av mellanstatlig organisation. EU:s anslutning medför att unionsrätten på området behöver anpassas. Direktivet och förordningen genomför sammantaget de skyldigheter som EU och dess medlemsstater måste uppfylla enligt fördraget.

Direktivet

Direktivet reglerar rätten till framställning, överföring och spridning av exemplar i tillgängligt format inom EU och Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). I enlighet med Marrakechfördraget ska en person med syn- eller annan läsnedsättning – eller en person som handlar på dennes vägnar – ha rätt att framställa exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra skyddade prestationer. Rätten att framställa exemplar i tillgängligt format tillkommer också vissa myndigheter och organisationer. Dessa s.k. behöriga organ får även överföra och sprida exemplar inom EU.

Förordningen

Förordningen reglerar utbytet av exemplar i tillgängligt format med fördragsslutande stater utanför EES-området. Förordningen tillåter personer med syn- eller annan läsnedsättning och behöriga organ att importera exemplar i tillgängligt format från behöriga organ som är etablerade i länder utanför EES. Behöriga organ ges också en rätt att exportera sådana exemplar till dessa länder.

6 Genomförande av direktivet

6.1 En ny inskränkning i upphovsrätten till förmån för personer med syn- eller annan läsnedsättning

Regeringens förslag: En ny inskränkning ska införas i upphovsrättslagen. Den innebär att en person med syn- eller annan läsnedsättning ska få framställa exemplar i tillgängligt format av offentliggjorda verk i form av böcker och andra skrifter, notationer och tillhörande illustrationer om nedsättningen medför att personen inte kan ta del av verken i väsentligen samma utsträckning som någon utan en sådan nedsättning. Exemplar i tillgängligt format ska också få framställas av en fysisk person som handlar på en sådan persons vägnar och av ett behörigt organ. Ett behörigt organ ska också få överföra och sprida exemplar i tillgängligt format inom EES.

Framställning av exemplar i tillgängligt format ska endast få ske av verk som personen med syn- eller annan läsnedsättning respektive det behöriga organet lovligen har tillgång till.

Framställning, överföring och spridning ska endast få ske för egen användning av personer med syn- eller annan läsnedsättning och får inte ske i vinstsyfte. Användningen ska få ske även om verket skyddas av en teknisk åtgärd.

Med ett behörigt organ ska avses en myndighet som tillhandahåller utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning. Med ett behörigt organ ska också avses en organisation som utan vinstsyfte tillhandahåller sådana tjänster med stöd av lag eller annan författning eller med bidrag från det allmänna. Även en icke-vinstdrivande organisation ska vara ett behörigt organ om den tillhandahåller sådana tjänster som en av sina huvudsakliga uppgifter eller institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse.

Den nya inskränkningen i upphovsrättslagen ska också tillämpas på till upphovsrätten närstående rättigheter.

Den befintliga inskränkningen till förmån för personer med funktionsnedsättning ska tillämpas i sådana fall som inte omfattas av den nya inskränkningen.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller har inga invändningar mot dem. Flera remissinstanser är positiva till att direktivet genomförs genom en ny inskränkning. *Myndigheten för tillgängliga medier (MTM)*, *Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)* och *Svensk biblioteksörening* framhåller dock att det inte får uppstå situationer där en viss funktionsnedsättning eller en viss kategori av verk varken omfattas av den nya eller den befintliga inskränkningen. *Diskrimineringsombudsmannen* understryker att den nya inskränkningen inte får leda till att de rättigheter som personer med syn- eller annan läsnedsättning har i dag begränsas.

Flera remissinstanser som företräder upphovsmän och andra rättighets-havare framhåller att det är viktigt att nya inskränkningar i upphovsrätten föregås av noggranna överväganden och att de genomförs på ett balanserat sätt. Bland andra *Sveriges Författarförbund*, *Administration av Litterära Rättigheter i Sverige (ALIS)* och *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)* understryker särskilt vikten av att upphovsmännen får tillräcklig ersättning för sitt arbete och framhåller att inskränkningarna i annat fall kan förlora sin legitimitet. *Sveriges Läromedelsförfattares Förbund (SLFF)* anser att både den föreslagna och den befintliga inskränkningen är alltför vidsträckta och otydliga. Förbundet framhåller även att det gränsöverskridande utbytet måste ske genom särskilt auktoriserade enheter för att systemet ska anses legitimt.

Svenska Förläggareföreningen och *Föreningen Svenska Läromedel* anser att det inte bör finnas någon rätt att framställa exemplar i tillgängligt format om en person med syn- eller annan läsnedsättning kan ta del av verket i ett annat format som finns tillgängligt på den kommersiella marknaden, t.ex. i form av en ljudbok.

SPSM och *Sveriges Dövas Riksförbund* framhåller att den befintliga inskränkningen bör ses över och ifrågasätter bedömningen i promemorian att man bör avvakta en översyn på EU-nivå. Enligt *SPSM* bör de föreslagna bestämmelserna om att inskränkningen inte får åsidosättas genom avtal gälla även för den befintliga inskränkningen. *Sveriges Författarförbund* framhåller att bl.a. kravet på att förfogandet endast får ske för den berättigade personens egen användning bör införas även när det gäller den befintliga inskränkningen.

Flera remissinstanser har lagtekniska synpunkter. Det efterfrågas också förtydliganden i olika avseenden, bl.a. när det gäller den terminologi som används.

Skälen för regeringens förslag

En ny inskränkning i upphovsrätten bör införas

Enligt direktivet ska medlemsstaterna göra ett undantag från upphovsrätten till förmån för personer med syn- eller annan läsnedsättning (artikel 3). Undantaget innebär att det under särskilt angivna förutsättningar ska vara tillåtet att – utan tillstånd från upphovsmannen eller annan rättighetshavare – framställa exemplar i tillgängligt format av böcker och annat skriftligt material. Det ska också vara tillåtet att överföra och sprida exemplaren. Undantaget ska även gälla material som inte omfattas av den egentliga upphovsrätten men som omfattas av skyddet för närstående rättigheter. När verk omnämns i det följande avses också sådant material.

Som beskrivits i avsnitt 4 finns det redan en inskränkning till förmån för personer med funktionsnedsättning (17 § upphovsrättslagen). Den inskränkningen är inte begränsad till vissa typer av funktionsnedsättningar eller vissa former av verk. Avgörande för rätten att framställa anpassade exemplar är i stället om verket behöver anpassas för att en person med funktionsnedsättning ska kunna ta del av det. Den nuvarande inskränkningen har införts med stöd av artikel 5.3 b i det s.k. infosoc-direktivet¹, som tillåter medlemsstaterna att föreskriva inskränkningar i upphovsrätten till förmån för personer med funktionsnedsättning. Medlemsstaterna får fortsätta att ha sådana inskränkningar för fall som inte omfattas av det nu aktuella direktivet. Det gäller alltså andra slags verk än sådant material som direktivet är tillämpligt på och andra funktionsnedsättningar än syn- eller annan läsnedsättning (se skäl 20 i direktivet).

Det är inte bara när det gäller tillämpningsområdet som direktivet och den befintliga inskränkningen skiljer sig åt. Bland annat är den krets av personer och organisationer som på olika sätt får använda sig av det skyddade materialet i vissa avseenden mer begränsad i direktivet än enligt den befintliga inskränkningen. Samtidigt är rätten att använda verk i andra avseenden mer vidsträckt enligt direktivet. Framför allt kommer de exemplar i tillgängligt format som omfattas av direktivet att kunna utbytas med andra länder. Något sådant utbyte är inte tillåtet för anpassade

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.

exemplar som framställts till förmån för personer med andra funktionsnedsättningar än syn- eller annan läsnedsättning.

För att uppfylla kraven i direktivet behöver upphovsrättslagens reglering till förmån för personer med funktionsnedsättning ändras. Regeringen anser i enlighet med promemorians förslag och i likhet med flera remissinstanser – däribland *Myndigheten för delaktighet* och *Svenska Föreningen för immaterialrätt* – att direktivet bör genomföras genom en ny inskränkning i stället för genom en ändring av den befintliga inskränkningen. Direktivet innebär en fullharmonisering av medlemsstaternas lagstiftning på området. Det betyder att staterna inom ramen för direktivets tillämpningsområde inte får ha bestämmelser som avviker från det. En anpassning av den befintliga inskränkningen skulle därför nödvändiggöra bl.a. en begränsning av vilka som får använda sig av inskränkningen. Sådana ändringar framstår som omotiverade.

Dessutom föreskrivs i direktivet att en utvärdering ska göras av dess tillämpning. Utvärderingen kan komma att utmynna i förslag till en utvidgning av direktivets tillämpningsområde till att omfatta bl.a. andra funktionsnedsättningar än syn- eller annan läsnedsättning (se artiklarna 9 och 10). En sådan översyn skulle sannolikt innebära att även anpassade exemplar till förmån för personer med sådana funktionsnedsättningar kommer att kunna utbytas mellan länder inom EES. Detta är inte möjligt att åstadkomma på nationell nivå. Det har vidare inte framkommit något som tyder på att den befintliga inskränkningen medför några tolkningsproblem eller att den utgör något hinder mot att personer med funktionsnedsättning får tillgång till de anpassade exemplar som de har behov av. Det finns alltså inte heller av dessa skäl någon anledning att se över den befintliga inskränkningen i dagsläget.

Den befintliga inskränkningen ska fortsätta gälla för sådana situationer som faller utanför direktivets tillämpningsområde. I enlighet med vad *MTM* och *SPSM* framhåller kommer inskränkningen alltså vara tillämplig på användning till förmån för personer med andra funktionsnedsättningar än syn- eller annan läsnedsättning och i den mån personer med syn- eller annan läsnedsättning har behov av anpassade exemplar av andra verk än verk i form av böcker och andra skrifter, notationer samt tillhörande illustrationer.

Med stöd av den befintliga inskränkningen får alla bibliotek och organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning framställa anpassade exemplar av litterära verk genom ljudupptagning (17 § andra stycket 2 upphovsrättslagen). Bibliotek och andra organisationer som utgör behöriga organ kommer att kunna framställa sådana exemplar till förmån för personer med syn- eller annan läsnedsättning med stöd av den föreslagna regleringen (se vidare i det följande). När det gäller personer med andra funktionsnedsättningar än de som omfattas av direktivet torde behovet av ljudupptagningar av litterära verk vara begränsat. Det kan dock inte uteslutas att det i vissa fall finns ett sådant behov, t.ex. när det gäller barn som har en lätt eller måttlig hörselnedsättning och som ännu inte lärt sig att läsa. Möjligheten att framställa ljudupptagningar av litterära verk inom ramen för den befintliga inskränkningen för personer med funktionsnedsättningar som inte omfattas av direktivet bör därför kvarstå.

Vilka verk ska omfattas av inskränkningen?

Direktivet är tillämpligt på vissa former av verk och andra prestationer som skyddas av upphovsrätt eller av skyddet för närstående rättigheter. Enligt den uppräkningslista som finns i direktivet är det fråga om verk i form av böcker, tidskrifter, tidningar, magasin och andra skrifter, notationer inklusive notblad samt tillhörande illustrationer. Tillämpningsområdet omfattar sådant material i alla medier, inklusive ljudformat såsom ljudböcker, och digitalt format. En grundläggande förutsättning för att direktivet ska vara tillämpligt på materialet är att det har utgivits eller på annat sätt lovligen gjorts tillgängligt för allmänheten. (Se artikel 2.1.)

Den föreslagna inskränkningen ska endast gälla verk i de former som framgår av direktivet, dvs. huvudsakligen sådant skriftligt material där det finns ett särskilt behov av anpassade exemplar för personer med syn- eller annan läsnedsättning. Som *Sveriges Författarförbund* och *ALIS* påpekar avviker promemorians förslag från den terminologi som brukar användas i upphovsrättslagen när det gäller vilka verk som omfattas. Vid utformningen av lagtexten måste det emellertid beaktas att direktivets bestämmelser om vilka verk som omfattas är identiska med förordningens bestämmelser, som är direkt tillämpliga i svensk rätt. Regeringen anser mot den bakgrunden att lagtexten i enlighet med promemorians förslag bör nära följa direktivet.

Om materialet omfattas av skyddet för närstående rättigheter ska inskränkningen även gälla dessa rättigheter. Det innebär att inskränkningen kommer att omfatta det material som direktivet är tillämpligt på i alla slags medier. När det är fråga om t.ex. böcker i ljudformat ska den följaktligen omfatta både upphovsmannens rättigheter och de rättigheter som är knutna till själva ljudupptagningen.

Vilka ska få använda sig av inskränkningen?

Enligt direktivet ska undantaget omfatta användning som sker till förmån för berättigade personer. Med en berättigad person avses i direktivet (artikel 2.2) en person

1. med blindhet,
2. med en synnedsättning som inte kan förbättras så att en synfunktion som väsentligen är likvärdig med synfunktionen hos en person som inte har någon sådan nedsättning kan uppnås och som därmed inte kan läsa tryckta verk i väsentligen samma utsträckning som en person utan en sådan nedsättning,
3. som har perceptions- eller lässvårigheter och därmed inte kan läsa tryckta verk i väsentligen samma utsträckning som en person utan en sådan funktionsnedsättning, eller
4. som på annat sätt, på grund av en fysisk funktionsnedsättning, inte kan hålla eller hantera en bok eller fokusera eller röra ögonen i den utsträckning som normalt sett krävs för att kunna läsa.

Rätten att använda sig av inskränkningen omfattar också fysiska personer som handlar på en berättigad persons vägnar och s.k. behöriga organ (artikel 3.1). Med behöriga organ avses organ som är godkända eller erkända av en medlemsstat att utan vinstsyfte tillhandahålla utbildning, undervisning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning. Behöriga organ inkluderar

också offentliga institutioner och icke-vinstdrivande organisationer som tillhandahåller sådana tjänster som en av sina huvudsakliga uppgifter, institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse. (Se artikel 2.4.)

Den nya inskränkningen bör gälla till förmån för de personer som anges i direktivet. Dessa personer kan enligt regeringen lämpligen benämnas personer med syn- eller annan läsnedsättning. Personer med andra funktionsnedsättningar än de som anges i direktivet kommer alltså inte omfattas av den nya inskränkningen. Detta torde innebära att bl.a. personer med hörselnedsättning inte omfattas. Rätten att använda sig av den nya inskränkningen ska utöver personer med syn- eller annan läsnedsättning också tillkomma personer som agerar på deras vägnar och behöriga organ.

Eftersom exemplar i tillgängligt format i princip får framställas så snart en person med syn- eller annan läsnedsättning inte kan ta del av ett verk i väsentligen samma utsträckning som en person utan en sådan nedsättning, kan utrymmet att framställa anpassade exemplar enligt den föreslagna regleringen bli större än enligt den befintliga inskränkningen. Enligt den inskränkningen får exemplarframställning nämligen bara ske om en person med funktionsnedsättning inte alls, eller endast med orimliga insatser, kan ta del av ett verk utan den särskilda anpassningen (se prop. 2004/05:110 s. 387). Som *SPSM* och *Sveriges Dövas Riksförbund* framhåller kan det övervägas om inte den befintliga inskränkningen borde ses över i det här avseendet. Som redan konstaterats anser regeringen emellertid att den utvärdering av direktivet som ska ske på EU-nivå bör avvaktas innan en översyn av den befintliga inskränkningen görs.

När det gäller de behöriga organen finns det i Sverige inget förfarande enligt vilket ett organ godkänns eller erkänns att tillhandahålla utbildning m.m. till personer med funktionsnedsättning på det sätt som förutsätts i direktivet. Under förhandlingarna av direktivet har det emellertid klargjorts att ett organ kan anses godkänt eller erkänt av en medlemsstat utan ett särskilt förfarande. Det kan t.ex. räcka med att en organisation erhåller finansiellt stöd från staten för att den ska anses erkänd. Detta uttalades också i samband med att Marrakechfördraget antogs.

Myndigheter som i Sverige tillhandahåller utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning måste anses erkända i direktivets mening. Detsamma bör gälla organisationer som utan vinstsyfte tillhandahåller sådana tjänster med stöd av lag eller annan författning. Följaktligen omfattas bl.a. MTM, *SPSM* och bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet, t.ex. skolbiblioteken och de s.k. folkbiblioteken. Biblioteken utnyttjar redan i dag den befintliga inskränkningen i stor utsträckning och bör kunna fortsätta tillhandahålla anpassade exemplar till personer med funktionsnedsättning.

I enlighet med vad som uttalats i samband med förhandlingarna av Marrakechfördraget och direktivet bör även organisationer som får bidrag från det allmänna för att tillhandahålla aktuella tjänster anses utgöra behöriga organ. Det är härvid främst fråga om organisationer som tillhandahåller utbildning, men det förekommer också organisationer som får bidrag från det allmänna för att göra information tillgänglig för per-

soner med syn- eller annan läsnedsättning, t.ex. Synskadades Riksförbund.

I enlighet med direktivet bör behöriga organ också inkludera icke-vinstdrivande organisationer som tillhandahåller personer med syn- eller annan läsnedsättning nämnda tjänster som en av sina huvudsakliga uppgifter, institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse. De organisationer som avses torde i många fall också anses erkända att tillhandahålla sådana tjänster. Det kan dock finnas t.ex. ideella föreningar som inte kan anses erkända i direktivets mening men som ändå utgör behöriga organ eftersom de tillhandahåller sådana tjänster som anges i direktivet som en av sina huvudsakliga uppgifter.

Sammantaget bedömer regeringen att det i de flesta fallen utan svårighet kan avgöras vilka myndigheter och organisationer i Sverige som ska anses erkända i direktivets mening. Mot den bakgrunden anser regeringen – till skillnad från *SLFF* – att det inte finns behov av att införa något auktoriseringsförfarande för behöriga organ.

Vilken rätt till användning ska inskränkningen medföra?

Enligt direktivet innebär inskränkningen en rätt att framställa exemplar av ett verk i tillgängligt format, dvs. i ett format som medför att en person med syn- eller annan läsnedsättning kan ta del av verket lika enkelt och bekvämt som en person utan en sådan nedsättning. Behöriga organ ska också ha rätt att överföra och sprida exemplar i tillgängligt format till en person med syn- eller annan läsnedsättning eller till ett annat behörigt organ. Framställning av exemplar får endast avse verk som personen med syn- eller annan läsnedsättning respektive det behöriga organet lovligt har tillgång till. Förfogandet av ett verk med stöd av direktivet får vidare endast ske för egen användning av personer med syn- eller annan läsnedsättning och får inte ske i vinstsyfte. (Se artiklarna 2.3 och 3.1.)

De föreslagna bestämmelserna om användningen av verk bör följa direktivets bestämmelser. Utöver den användning som nu beskrivits ska medlemsstaterna se till att personer med syn- eller annan läsnedsättning och sådana behöriga organ som är etablerade i Sverige kan erhålla eller få tillgång till ett exemplar i tillgängligt format från ett behörigt organ i en annan medlemsstat (artikel 4). Att enbart ta emot ett fysiskt exemplar av ett verk utgör emellertid i sig ingen relevant upphovsrättslig användning och kräver därför ingen reglering. När ett verk överförs genom att det laddas ned från internet så framställs visserligen ett exemplar av verket hos mottagaren. Detta kräver dock ingen särskild reglering utöver de föreslagna bestämmelserna om exemplarframställning.

Medlemsstaterna ska vidare se till att ett exemplar i tillgängligt format respekterar verkets integritet (artikel 3.2). Enligt upphovsrättslagen har upphovsmannen en rätt till respekt för verket som bl.a. innebär att det inte får ändras på sådant sätt att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks (3 §). En motsvarande rätt tillkommer utövande konstnärer och framställare av fotografiska bilder (45 § tredje stycket och 49 a § tredje stycket). Bestämmelserna om rätten till respekt för verket kommer att gälla för den användning som sker med stöd av den nya inskränkningen. Det innebär att den som framställer exemplar i

tillgängligt format i strid med denna rätt riskerar att bli skadeståndsskyldig (se 54 §). Regeringen delar bedömningen i promemorian att någon ytterligare reglering för att säkerställa att exemplar i tillgängligt format respekterar verkets integritet inte behövs.

Svenska Förläggareföreningen och *Föreningen Svenska Läromedel* framhåller att det inte bör finnas någon rätt att framställa exemplar i tillgängligt format om personen med syn- eller annan läsnedsättning kan ta del av verket i ett annat format som finns tillgängligt på marknaden. Av direktivet framgår dock uttryckligen att medlemsstaterna inte får införa ytterligare krav för tillämpningen av undantaget, exempelvis förhandskontroll av den kommersiella tillgången till verk i tillgängligt format (se skäl 14). Det finns därmed inte någon möjlighet att införa ett sådant krav.

I direktivet klargörs att undantaget till förmån för personer med syn- eller annan läsnedsättning endast får tillämpas i särskilda fall som inte strider mot det normala utnyttjandet av verket och inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarens legitima intressen (artikel 3.3). Bestämmelsen ger uttryck för den s.k. trestegsregeln. Den bedöms utgöra en tolkningsregel som ska beaktas vid utformningen av inskränkningen men som inte kräver någon särskild bestämmelse (se prop. 2004/05:110 s. 83). Med särskilt beaktande av den ersättningsrätt som införs och det allmänna intresse som inskränkningen är avsedd att tillgodose anser regeringen att den nya inskränkningen är förenlig med principerna i trestegsregeln. Dessa principer kan dock, som *MTM* påpekar, få betydelse vid prövningen av hur olika bestämmelser ska tolkas (se NJA 2016 s. 212). Frågan om ersättning till upphovsmännen och andra rättighetshavare behandlas i avsnitt 6.3.

Som framgår av en hänvisning till bestämmelser i infosoc-direktivet ska användningen få ske även om ett verk skyddas av en teknisk åtgärd (se artikel 3.4). En sådan rätt finns redan för bl.a. den användning som får ske inom ramen för den befintliga inskränkningen till förmån för personer med funktionsnedsättning (17 och 52 f §§). Regeringen anser att en motsvarande rätt ska införas i anslutning till den nya inskränkningen. Det innebär t.ex. att exemplarframställning får ske även om verket har ett kopieringsskydd. Till skillnad från den befintliga inskränkningen ska dock rätten inte kunna begränsas för verk som enligt avtal tillgängliggjorts för användning ”on-demand” (jfr artikel 6.4 fjärde stycket i infosoc-direktivet).

6.2 Inskränkningen ska inte kunna åsidosättas genom avtal

Regeringens förslag: Avtalsvillkor som inskränker rätten för en person med syn- eller annan läsnedsättning, en fysisk person som handlar på dennes vägnar eller ett behörigt organ att använda ett verk med stöd av den nya inskränkningen ska vara ogiltiga.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

Skälen för regeringens förslag: Enligt direktivet ska medlemsstaterna säkerställa att den tillåtna användningen inte kan åsidosättas genom avtal (artikel 3.5). Av skälen till direktivet framgår att medlemsstaterna ska se till att alla avtalsvillkor som syftar till att på något sätt förhindra eller begränsa tillämpningen av undantaget saknar rättslig verkan (skäl 9). Enligt regeringen bör det följaktligen införas en bestämmelse om att avtalsvillkor som inskränker rätten att använda verk enligt den nya inskränkningen är ogiltiga. Därigenom skyddas användarnas rätt att få förfoga över de verk som omfattas av inskränkningen.

6.3 Upphovsmännens rätt till ersättning i vissa fall

Regeringens förslag: Ett behörigt organ som är etablerat i Sverige ska betala ersättning till upphovsmannen när det överlåter eller överför ett exemplar i tillgängligt format på ett sådant sätt att en person med syn- eller annan läsnedsättning får behålla detta.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget i promemorian eller har inga invändningar mot det.

Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Svenska Journalistförbundet och *Sveriges Läromedelsförfattares Förbund* är kritiska till förslaget och anser att upphovsmännen ska ha rätt till ersättning oavsett om en person med syn- eller annan läsnedsättning får behålla ett exemplar av verket eller inte. *Svenska Journalistförbundet* och *Administration av Litterära Rättigheter i Sverige (ALIS)* framhåller att den befintliga ersättningsregeln har en begränsad betydelse i praktiken och att rätten till ersättning bör ses över. Enligt *ALIS* är det talboksersättningen som har störst ekonomisk betydelse för upphovsmännen.

Nästan alla remissinstanser som företräder rättighetshavarna anser att det finns ett behov av en översyn av talboksersättningen. *ALIS* hemställer även att en utredning tillsätts för detta ändamål. Enligt föreningen har talboksersättningens storlek inte höjts i samma takt som användningen av verken har ökat. *Svenska Författarförbundet* påpekar att förslagen innebär att den användning som ligger till grund för fördelningen av talboksersättningen nu utökas ytterligare men att ersättningens storlek ligger kvar på samma nivå. Enligt förbundet bör en uppföljning av utvecklingen ske.

Skälen för regeringens förslag: Direktivet tillåter medlemsstaterna att ha ett ersättningsystem för behöriga organs användning. Systemet får endast tillämpas på sådan användning som görs av behöriga organ som är etablerade på territoriet i den medlemsstat som har infört det. Medlemsstaterna ska dessutom se till att kraven inte är mer betungande för gränsöverskridande utbyte av exemplar i tillgängligt format än för situationer som inte är gränsöverskridande. Systemet får inte heller utformas på ett sådant sätt att det blir betungande för personer med syn- eller annan läsnedsättning. Det får därför inte krävas att ersättningen ska utges av dessa personer. Vid fastställandet av ersättningsnivån ska hänsyn tas till bl.a. de intressen direktivet eftersträvar att tillgodose och att behöriga organs

användning av verk sker utan vinstsyfte. Hänsyn ska också tas till vilken skada som användningen kan medföra för rättighetshavarna. (Se artikel 3.6 och skäl 14.)

Enligt den befintliga inskränkningen till förmån för personer med funktionsnedsättning har upphovsmannen rätt till ersättning när bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning sprider eller överför anpassade exemplar på sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket (17 § fjärde stycket upphovsrättslagen). Bakgrunden till ersättningsrätten är att det främst är sådan användning som ger upphov till en exemplarframställning som är av ekonomisk betydelse för upphovsmannen (prop. 2004/05:110 s. 183). Ersättningen ska bestämmas till ett skäligt belopp (s. 389).

Det är viktigt att personer med syn- eller annan läsnedsättning har möjlighet att ta del av verk i samma utsträckning som andra. Samtidigt har upphovsmannen ett intresse av att ersättning utgår för användningen av dennes verk. Den befintliga ersättningsregeln utgör enligt regeringen en rimlig avvägning mellan de olika intressena och bör enligt regeringens bedömning behållas. Den utvidgade möjligheten till användning som den nya inskränkningen medför motiverar inte heller någon annan ersättningsregel. Enligt regeringen bör därför samma ersättningsregel gälla för den nya inskränkningen som för den befintliga. I enlighet med direktivet ska ersättningsskyldigheten enbart omfatta sådana behöriga organ som är etablerade i Sverige.

Storleken på ersättningen enligt den föreslagna regleringen bör bestämmas på samma sätt som enligt den befintliga ersättningsregeln. De omständigheter som anges i direktivet kan beaktas inom ramen för en skälighetsbedömning vid bestämmandet av ersättningen.

Flera remissinstanser påpekar att den s.k. talboksersättningen, som betalas till författare och översättare i samband med framställandet av ljudupptagningar av litterära verk, borde höjas. Som *Svenska Författarförbundet* påpekar innebär förslagen att den användning som ligger till grund för fördelningen av talboksersättningen utökas. Ersättningen kommer nämligen även omfatta exemplar som överförs eller sprids till andra länder inom EES. Enligt regeringens bedömning torde den utökade användningen emellertid inte vara så betydande att det motiverar en ökning av talboksersättningen. Det finns dock anledning att följa utvecklingen.

6.4 Behöriga organs skyldigheter

Regeringens förslag: Regeringen ska få meddela föreskrifter om information som ska lämnas och krav på dokumentation när ett behörigt organ framställer, överför eller sprider exemplar i tillgängligt format samt om uppgifter som sådana exemplar ska förses med.

Regeringen ska även få meddela föreskrifter om rutiner som ett behörigt organ som är etablerat i Sverige ska följa och information som det ska lämna när det framställer, överför eller sprider exemplar i tillgängligt format till personer med syn- eller annan läsnedsättning i en

annan stat inom EES eller till organ i en annan stat inom EES som i den staten är behöriga organ.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen i promemorian eller har inga invändningar mot dem.

Flera remissinstanser som företräder rättighetshavare – däribland *Sveriges Författarförbund*, *Administration av Litterära Rättigheter i Sverige (ALIS)* och *Svenska Journalistförbundet* – framhåller att samma skyldigheter bör gälla för alla som använder verk till förmån för personer med funktionsnedsättning oavsett om det sker enligt den nya eller den befintliga inskränkningen. Flera företrädare för rättighetshavare framhåller vidare att alla organisationer bör vara skyldiga att dokumentera och rapportera den användning som sker. *ALIS*, som sköter administrationen av talboksersättningen på uppdrag från *Sveriges Författarförbund*, påpekar att fördelningen av talboksersättningen är beroende av att information om användningen dokumenteras och rapporteras. *Sveriges Författarförbund* och *ALIS* föreslår att en myndighet eller en organisation utses som ansvarigt för att samla in och sammanställa informationen. Enligt *Föreningen Svenska Läromedel* bör ansvaret för detta åligga Myndigheten för tillgängliga medier (MTM). *Svenska Förläggareföreningen* framhåller att de behöriga organen bör vara skyldiga att vidta åtgärder för att motverka otillåtna förfoganden och att det bör ske en uppföljning av hur organen uppfyller dessa skyldigheter.

MTM framhåller att de skyldigheter som kommer åläggas myndigheten, i egenskap av behörigt organ, inte får leda till en försämring av tillgången till information för personer med funktionsnedsättning.

Datainspektionen påpekar att behöriga organ kan komma att behandla personuppgifter och efterfrågar därför en närmare analys av om behandlingen kommer kunna ske i enlighet med dataskyddsförordningen eller om det behöver införas särskilda bestämmelser i nationell rätt.

Svenska Journalistförbundet framhåller att det bör utredas om förslagen föranleder några ändringar av ansvarsreglerna i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

Skälen för regeringens förslag: Enligt direktivet har behöriga organ vissa skyldigheter när de överför eller sprider exemplar i tillgängligt format till en annan stat på den inre marknaden eller framställer exemplar till förmån för någon i en annan medlemsstat. De ska bl.a. ha rutiner för att säkerställa att exemplar i tillgängligt format endast överförs eller sprids till berättigade mottagare, att de vidtar lämpliga åtgärder för att motverka otillåtna förfoganden av exemplaren och att de visar vederbörlig aktsamhet vid – och dokumenterar – sin hantering av verk och exemplar i tillgängligt format. De ska också offentliggöra och uppdatera information om hur de uppfyller sina skyldigheter. De ska vidare på begäran, och på ett sätt som är tillgängligt, lämna en förteckning över vilka verk de har exemplar i tillgängligt format av, vilka de tillgängliga formaten är och namn och kontaktuppgifter till behöriga organ i andra länder inom EES med vilka de utbytt exemplar. (Se artikel 5.)

I upphovsrättsförordningen (1993:1212) finns det bestämmelser om vilka skyldigheter som bibliotek och organisationer har när de förfogar

över verk med stöd av den befintliga inskränkningen till förmån för personer med funktionsnedsättning. Direktivets bestämmelser om skyldigheter för behöriga organ som överför och sprider exemplar på den inre marknaden, eller som framställer exemplar till förmån för en person i en annan stat inom EES, bör också tas in i denna förordning. Regeringen bör därför ges ett bemyndigande att meddela föreskrifter om rutiner som behöriga organ ska ha och information som de ska lämna i samband med sådan verksamhet. I enlighet med direktivet ska rutinerna ta sikte på åtgärder för att bl.a. motverka otillåten användning i samband med det gränsöverskridande utbytet. Frågan om huruvida det därutöver, vilket efterfrågas av *Svenska Förläggareföreningen*, ska finnas en skyldighet att vidta särskilda åtgärder för att motverka otillåten användning kräver närmare överväganden som inte är möjliga att göra inom ramen för detta ärende. Vid behov kan det finnas skäl att återkomma i frågan. Det bör i detta sammanhang framhållas att om exemplar överläts eller sprids till någon som inte är berättigad kan det vara fråga om upphovsrättsintrång (se prop. 2004/05:110 s. 176). Det ligger därför i organisationernas eget intresse att kontrollera att exemplar endast överförs eller sprids till sådana personer som har rätt till dem.

I enlighet med promemorians förslag bör de skyldigheter som i dag gäller för bibliotek m.fl. när dessa framställer exemplar med stöd av den befintliga inskränkningen t.ex. när det gäller meddelanden till upphovsmannen, också få föreskrivas för behöriga organ när dessa framställer, överför eller sprider exemplar enligt den föreslagna regleringen.

Behöriga organ som ägnar sig åt gränsöverskridande utbyte kommer alltså att, utöver de skyldigheter som gäller för den verksamheten, behöva uppfylla de skyldigheter som i dag gäller för bibliotek m.fl. I enlighet med förslaget i promemorian bör ett bemyndigande i lag införas även när det gäller föreskrivandet av skyldigheter för bibliotek och organisationer. Regeringen avser att, med stöd av bemyndigandet, utfärda motsvarande bestämmelser på nytt. Med beaktande av vad *Sveriges Författarförbund*, *ALIS* och *Föreningen Svenska Läromedel* har anfört bedömer regeringen att bemyndigandena i förhållande till promemorians förslag bör utformas på ett sätt som tydliggör att skyldigheterna för de behöriga organen och bibliotek m.fl. – förutom när det gäller det gränsöverskridande utbytet – ska vara desamma.

Att användningen dokumenteras och rapporteras är, som *ALIS* påpekar, en förutsättning för fördelningen av talboksersättningen. Ersättningen fördelas av Sveriges Författarförbund och utgår i princip från den faktiska användningen av respektive verk. Regeringen har tidigare konstaterat att den rapportering som sker i dag är tillräcklig för att Sveriges Författarförbund ska få ett underlag för fördelningen av talboksersättningen (se prop. 2016/17:119 s. 37). Det saknas i dagsläget anledning att göra en annan bedömning. Det kan tilläggas att *MTM* framhåller att den rapportering som sker i dag fungerar tillfredsställande.

Sammantaget anser regeringen att det inte finns anledning att införa några dokumentations- eller rapporteringsskyldigheter utöver de som redan finns i dag och de som enligt direktivet ska gälla för behöriga organ som ägnar sig åt gränsöverskridande utbyte (se 4 § upphovsrättsförordningen respektive artikel 5 i direktivet). Eftersom förslagen innebär

att möjligheterna att använda verk till förmån för personer med funktionsnedsättning utökas behöver dock utvecklingen följas.

Som *Datainspektionen* påpekar måste all personuppgiftsbehandling som utförs av de behöriga organen vara förenlig med dataskyddsförordningen². Förslagen innebär till skillnad från i dag att anpassade exemplar till förmån för personer med funktionsnedsättning kommer att kunna utbytas med andra länder. Detta innebär inte i sig någon förändring när det gäller behandlingen av personuppgifter hos de myndigheter och organisationer som tillhandahåller de anpassade exemplaren. Enligt regeringens bedömning påverkar förslagen inte heller i övrigt förutsättningarna för personuppgiftsbehandlingen. Skulle det visa sig finnas ett behov av kompletterande bestämmelser får regeringen återkomma i frågan.

Svenska Journalistförbundet pekar på att frågor kan uppstå när det gäller vem som ur ett grundlagsperspektiv är ansvarig för innehållet i t.ex. en tidningsartikel när den överförs eller sprids i tillgängligt format. Bestämmelser som syftar till att undvika ett splittrat ansvar för samma innehåll när en taltidning sprids genom ett radioprogram eller en teknisk upptagning, t.ex. en CD-ROM eller ett usb-minne, efter en tryckt förlaga finns i tryckfrihetsförordningen (1 kap. 7 §). Regeringen föreslår att motsvarande bestämmelser ska införas när det gäller tillhandahållanden som sker genom databaser över internet (se prop. 2017/18:49 s. 116–118). Frågan om huruvida det finns behov av en översyn av det grundlagsreglerade ansvaret för innehållet när det gäller spridning av anpassade exemplar för personer med funktionsnedsättning kräver närmare överväganden som inte kan göras inom ramen för detta ärende. Regeringen kan dock vid behov komma att återkomma till frågan i ett annat sammanhang.

7 Behöriga organ vid utbyte av exemplar med tredjeland enligt förordningen

Regeringens förslag: En myndighet som tillhandahåller utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning ska anses erkänd att tillhandahålla sådana tjänster vid tillämpningen av förordningen. Detsamma ska gälla en organisation som utan vinstsyfte tillhandahåller sådana tjänster med stöd av lag eller annan författning eller med bidrag från det allmänna.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget i promemorian eller har inga invändningar mot dem.

² Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

Skälen för regeringens förslag: Förordningen reglerar utbytet av exemplar i tillgängligt format med fördragsslutande stater utanför EES. Med stöd av förordningen kan personer med syn- eller annan läsnedsättning och behöriga organ ta emot exemplar i tillgängligt format från behöriga organ i en stat utanför EES. De behöriga organen har också rätt att överföra eller sprida exemplar till sådana organ. Förordningens bestämmelser är direkt tillämpliga i medlemsstaterna.

Bestämmelserna i förordningen om vilka organ som ska anses utgöra behöriga organ och därmed ha rätt att utbyta exemplar med tredje länder överensstämmer med direktivets. Precis som enligt direktivet avgörs alltså vilka organ som är behöriga i betydande utsträckning av vilka myndigheter och organisationer som är godkända eller erkända i en medlemsstat att tillhandahålla utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning. De myndigheter och organisationer som utgör behöriga organ vid tillämpningen av den nya inskränkningen bör enligt regeringens bedömning utgöra behöriga organ också vid tillämpningen av förordningen (se avsnitt 6.1). Mot denna bakgrund anser regeringen att en bestämmelse om vilka organ som ska anses erkända vid tillämpning av förordningen ska tas in i den föreslagna regleringen.

I övrigt behövs inga kompletterande bestämmelser till förordningen.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna som genomför direktivet ska träda i kraft den 11 oktober 2018. Den kompletterande bestämmelsen till förordningen ska träda i kraft den 12 oktober 2018.

Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla för åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslagen i promemorian eller har inga invändningar mot dem.

Skälen för regeringens förslag: Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser som är nödvändiga för att följa direktivet senast den 11 oktober 2018 (artikel 11). De bestämmelser som genomför direktivet bör följaktligen träda i kraft den dagen. Eftersom förordningen ska tillämpas från och med den 12 oktober 2018 bör den kompletterande bestämmelsen till förordningen träda i kraft den dagen.

På upphovsrättens område gäller som allmän princip att nya bestämmelser ska tillämpas också på verk som tillkommit före ikraftträdandet av bestämmelserna. Det finns inte någon anledning att avvika från denna princip i förevarande fall. Den gäller även utan särskilt förordnande (se prop. 2016/17:119 s. 39). Det behövs därför inte någon särskild övergångsbestämmelse med sådant innehåll.

En annan princip som normalt följs vid ändringar i upphovsrättslagen är att nya bestämmelser inte gäller för åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Även denna princip bör tillämpas för de nu aktuella lagändringarna och bör tas in i en särskild bestämmelse. Detta innebär bl.a. att redan ingångna avtal inte påverkas av ändringarna.

Vissa bibliotek och organisationer har enligt äldre bestämmelser tillstånd av regeringen att bl.a. framställa ljudupptagningar av litterära verk till personer med funktionsnedsättning. I samband med att tillståndskravet togs bort föreskrevs det i en övergångsbestämmelse att redan beslutade tillstånd skulle fortsätta gälla (SFS 2017:323). En organisation som har fått tillstånd av regeringen att framställa anpassade exemplar med stöd av äldre bestämmelser bör få fortsätta göra detta utan hinder av den föreslagna regleringen. Den tidigare meddelande övergångsbestämmelsen gäller också i fortsättningen. Något förordnande av att meddelande tillstånd ska fortsätta gälla behövs därför inte. Det behövs inte heller några ytterligare övergångsbestämmelser.

9 Ekonomiska och andra konsekvenser

Regeringens bedömning: Lagförslagen kommer att förbättra tillgången till böcker och annat skriftligt material i tillgängligt format för personer med syn- eller annan läsnedsättning. De ekonomiska konsekvenserna för enskilda och företag som innehar rättigheter till det material som omfattas av förslagen blir begränsade. Eventuella kostnadsökningar för myndigheter kommer inte att bli större än att de rymms inom ramen för de nuvarande anslagen.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inga synpunkter på bedömningen. Flera remissinstanser som företräder rättighetshavare framhåller vikten av att upphovsmännen får tillräcklig ersättning för sitt arbete. *Svenska Förläggareföreningen* framhåller att varje inskränkning i upphovsrätten innebär en minskad möjlighet för upphovsmannen att få ersättning. Enligt *Myndigheten för tillgängliga medier (MTM)* är det svårt att i dagsläget förutse hur det internationella utbytet kommer att påverka myndighetens kostnader för anpassade exemplar.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen kommer att ge större möjligheter för personer med syn- eller annan läsnedsättning att få tillgång till bl.a. böcker i ett sådant format att de enkelt kan ta del av dem. Den möjlighet som förslagen ger till utbyte av exemplar med andra länder kommer framför allt att förbättra tillgången till material som är författat på andra språk än svenska.

Det är främst MTM och Specialpedagogiska myndigheten som i dag producerar och köper in anpassade exemplar för personer med syn- eller annan läsnedsättning. MTM har i uppdrag att integrera ett internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete i sin verksamhet. Myndigheten

har även en stor samling av anpassade titlar som behöriga organ i andra medlemsstater kan vilja ta del av. Att delta i det gränsöverskridande utbytet kan medföra vissa administrativa kostnader för MTM. Samtidigt kan det förväntas att MTM:s kostnader för att producera och köpa in anpassade exemplar på utländska språk kommer att sjunka. I stället för att själv bekosta framställandet av exemplar i tillgängligt format kommer MTM att kunna ta del av exemplar som framställts i andra stater. Det är i dagsläget, som *MTM* påpekar, svårt att förutse exakt hur det internationella utbytet kommer att påverka myndighetens kostnader. Enligt regeringen kan dock de ökade kostnaderna för myndigheten under alla förhållanden inte förväntas vara större än att de kan hanteras inom ramen för befintliga anslag.

Specialpedagogiska myndigheten ansvarar för att producera studielitteratur till grundskola och gymnasium. Intresset för denna litteratur torde vara begränsat utanför Sverige eftersom den till största delen är på svenska eller anpassad till personer som studerar på svenska. De nya bestämmelserna om gränsöverskridande utbyte kan därför inte förväntas påverka myndighetens verksamhet i någon större utsträckning. Det saknas således anledning att anta att förslagen kommer medföra några ökade kostnader för myndigheten.

Eventuella kostnadsökningar för andra myndigheter som framställer anpassade exemplar till personer med syn- eller annan läsnedsättning bedöms också kunna hanteras inom ramarna för befintliga anslag. Inskränkningensbestämmelserna bedöms endast föranleda ett försumbart antal mål i domstol. Eventuella kostnadsökningar ryms inom befintliga anslagsramar för domstolarna.

När det gäller fysiska personer, företag och andra organisationer kommer förslagen att främst beröra de som har skapat, framfört eller framställt sådant material som omfattas av den nya regleringen. Förslagen berör även den som har förvärvat rätten till sådant material, t.ex. bok- eller tidningsförlag. De ekonomiska konsekvenserna för rättighetshavarna kan dock förväntas bli begränsade. Det är redan i dag möjligt att framställa, överföra och sprida anpassade exemplar av verk till förmån för personer med funktionsnedsättning. Även om förslagen kommer att göra det lättare för personer med syn- eller annan läsnedsättning att få tillgång till sådana exemplar – framför allt genom utbytet av exemplar mellan länder – kan det inte förväntas att detta medför att rättighetshavarna drabbas ekonomiskt i någon större utsträckning. Det måste beaktas att förslagen endast tillåter sådan användning som sker utan förvärvssyfte. Precis som i dag kommer dessutom rättighetshavarna att ha rätt till ersättning när behöriga organ överför eller sprider exemplar i tillgängligt format på ett sådant sätt att personer med syn- eller annan läsnedsättning får behålla ett exemplar av verket. Ersättningsrätten gäller även vid det gränsöverskridande utbytet av exemplar. Vidare kommer talboksersättningen att omfatta den användning som sker med stöd av de föreslagna bestämmelserna.

10 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

2 kap. Inskränkningar i upphovsrätten

Framställning av exemplar m.m. till personer med funktionsnedsättning

17 § En person med syn- eller annan läsnedsättning som inte kan ta del av ett offentligt verk i form av en bok eller annan skrift, notation eller tillhörande illustration i väsentligen samma utsträckning som en person utan en sådan nedsättning får framställa exemplar i tillgängligt format av verket. Detsamma gäller en fysisk person som handlar på den personens vägnar.

Exemplar i tillgängligt format får endast framställas av verk som personen med syn- eller annan läsnedsättning lovligen har tillgång till och för hans eller hennes egen användning.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om en rätt för personer med syn- eller annan läsnedsättning att använda vissa verk. Paragrafen genomför artikel 3.1 a samt delvis artiklarna 2, 3.2 och 4 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Av första stycket framgår att personer med syn- eller annan läsnedsättning får framställa exemplar i tillgängligt format av verk i form av böcker m.m. Rätten till exemplarframställning omfattar personer med blindhet eller med en nedsättning av synförmågan. Den omfattar också personer med andra former av läsnedsättningar. Detta avser i paragrafens mening personer med perceptions- eller lässvårigheter, t.ex. dyslexi eller andra inlärningssvårigheter samt personer som på grund av en fysisk funktionsnedsättning inte kan hålla eller hantera en bok eller fokusera eller röra ögonen i den utsträckning som normalt krävs för att kunna läsa tryckt text. Däremot torde inte personer med hörselnedsättning omfattas (jfr avsnitt 6.1).

För att det ska vara fråga om en läsnedsättning i paragrafens mening krävs det att läsnedsättningen beror på en funktionsnedsättning, dvs. en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Den som har lässvårigheter på grund av t.ex. bristande språkkunskaper har alltså ingen läsnedsättning.

För att en rätt till exemplarframställning ska föreligga krävs att syn- eller läsnedsättningen medför att personen i fråga inte kan ta del av ett verk i väsentligen samma utsträckning som en person utan en sådan nedsättning. Det innebär att exemplar i tillgängligt format kan få framställas även om personen visserligen kan ta del av verket men endast med viss ansträngning. Däremot får en person som kan förbättra t.ex. synförmågan med hjälpmedel som utgångspunkt anses kunna ta del av verk på ett sådant sätt att han eller hon inte är berättigad till exemplar i tillgängligt format. En person som kan läsa med hjälp av glasögon eller linser har således normalt inte rätt att framställa exemplar i tillgängligt format. En person som trots användningen av glasögon eller linser inte uppnår en väsentligen normal synförmåga är dock berättigad till sådana exemplar.

Som framgår av lagtexten får också den som handlar på en berättigad persons vägnar framställa exemplar i tillgängligt format. Det innebär att t.ex. anhöriga eller assistenter har möjlighet att framställa sådana exemplar åt en person med syn- eller annan läsnedsättning. Som anges i lagtexten är det endast fysiska personer som får framställa exemplar med stöd av förevarande paragraf. För juridiska personers rätt att framställa exemplar i tillgängligt format, se 17 a §.

Rätten att framställa exemplar omfattar verk i form av böcker och andra skrifter, notationer och tillhörande illustrationer. Med skrifter avses bl.a. tidskrifter, tidningar och magasin. Notationer inkluderar notskrift i form av notblad. Det saknar betydelse om materialet finns på papper eller digitalt, exempelvis på en webbplats. Det är också tillåtet att framställa exemplar i tillgängligt format av en ljudupptagning av t.ex. en bok. Detta följer av att paragrafen enligt 45 och 46 §§ ska tillämpas också på närstående rättigheter i form av ljudupptagningar och framföranden av utövande konstnärer.

Som anges i lagtexten omfattar rätten att framställa exemplar i tillgängligt format även tillhörande illustrationer. Det avser exempelvis kartor, fotografiska verk och fotografiska bilder i böcker. Rätten till exemplarframställning av tillhörande illustrationer som utgör verk framgår direkt av förevarande paragraf. Att rätten även omfattar fotografiska bilder som inte utgör verk i upphovsrättslagens mening, men som omfattas av skyddet för närstående rättigheter, framgår av 49 a §.

För att framställning av exemplar i tillgängligt format ska få ske krävs att verket är offentliggjort. Vad som avses med detta framgår av 8 § första stycket.

Med exemplar i tillgängligt format avses exemplar av ett verk i ett alternativt format som ger en person med syn- eller annan läsnedsättning tillgång till verket lika enkelt och bekvämt som en person utan en sådan nedsättning. Exemplar i tillgängligt format kan handla om t.ex. punktskrift, storstil, anpassade e-böcker, talböcker eller radiosändningar. Exemplar som till sin natur är tillgängliga, s.k. ”born-accessible works”, utgör inte exemplar i tillgängligt format i paragrafens mening. Däremot omfattas anpassningar av exemplar som redan är tillgängliga för vissa personer med syn- eller annan läsnedsättning men som, på grund av olika former eller grader av nedsättning, inte är tillgängliga för andra. Att det redan finns exemplar av ett verk på marknaden som är tillgängliga innebär inte att rätten att framställa exemplar i tillgängligt format bortfaller. Någon förhandskontroll av den kommersiella tillgången till verk i tillgängliga format krävs alltså inte för att exemplar i tillgängligt format ska få framställas.

Av *andra stycket* framgår att exemplar i tillgängligt format endast får framställas av verk som en person med syn- eller annan läsnedsättning har lovlig tillgång till. Det är möjligt att få lovlig tillgång till ett verk genom att köpa ett exemplar av det eller genom att teckna en licens som ger rätt att använda verket. Också den som har tillgång till ett verk med stöd av lag, t.ex. som en följd av inskränkingsbestämmelserna i 2 kap., har lovlig tillgång till verket.

Framställningen av exemplar i tillgängligt format får endast ske för egen användning av personen med syn- eller annan läsnedsättning. Det innebär att exemplaret ska vara framställt för att tillgodose de behov som

personen med syn- eller annan läsnedsättning själv har. Rätten att framställa exemplar enligt denna paragraf är därmed mer begränsad än enligt 12 §. Den paragrafen tillåter nämligen även framställning av exemplar åt personer inom familje- eller umgängeskretsen (se prop. 2004/05:100 s. 383).

Det är följaktligen inte tillåtet för personen med syn- eller annan läsnedsättning att sprida eller överföra exemplar i tillgängligt format till någon annan. Detta gäller även om exemplaret sprids eller överförs till en annan person med syn- eller annan läsnedsättning, som i och för sig är berättigad till exemplar i tillgängligt format. Överlåtelse och spridning av ett exemplar kräver nämligen som utgångspunkt rättighetshavarens tillåtelse (jfr 2 §). Behöriga organ kan dock i vissa fall överföra och sprida exemplar utan sådan tillåtelse, se 17 a §.

17 a § Ett behörigt organ får framställa exemplar som avses i 17 § första stycket. Det får även överföra och sprida sådana exemplar till personer med syn- eller annan läsnedsättning som är bosatta i Sverige eller i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), till andra behöriga organ i Sverige och till organ i en annan stat inom EES som i den staten är behöriga organ.

Exemplar i tillgängligt format får endast framställas av verk som det behöriga organet lovligen har tillgång till. Framställningen, överföringen och spridningen får endast ske för egen användning av personer med syn- eller annan läsnedsättning och får inte ske i förvärvssyfte.

Med ett behörigt organ i Sverige avses

1. en myndighet som tillhandahåller utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning,

2. en organisation som utan vinstsyfte tillhandahåller sådana tjänster som avses i 1 om organisationen tillhandahåller tjänsterna med stöd av lag eller annan författning eller får bidrag från det allmänna för att tillhandahålla tjänsterna, och

3. en icke-vinstdrivande organisation som tillhandahåller sådana tjänster som avses i 1 som en av sina huvudsakliga uppgifter eller institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om en rätt för behöriga organ att använda vissa verk. Paragrafen genomför artikel 3.1 b och delvis artiklarna 2, 3.2 och 4 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Enligt första stycket får behöriga organ framställa exemplar i tillgängligt format till förmån för personer med syn- eller annan läsnedsättning. "Personer med syn- eller annan läsnedsättning" har samma innebörd som i 17 §, se vidare kommentaren till den paragrafen. Av hänvisningen till 17 § första stycket följer att rätten för behöriga organ att framställa exemplar motsvarar den rätt som personer med syn- eller annan läsnedsättning själva har. Det innebär bl.a. att exemplarframställningen endast får avse offentligtgjorda verk i form av böcker och andra skrifter, notationer och tillhörande illustrationer. Om de närmare förutsättningarna för exemplarframställningen och innebörden av exemplar i tillgängligt format, se kommentaren till 17 §. Att rätten att förfoga över material med stöd av denna paragraf även omfattar till upphovsrätten närstående rättigheter framgår av 45, 46, 48, 49 och 49 a §§.

Av första stycket framgår vidare att behöriga organ får överföra och sprida exemplar i tillgängligt format till personer som är bosatta i Sverige eller i en annan stat inom EES, till andra behöriga organ i Sverige och till organ i en annan stat inom EES som i den staten är behöriga organ. Vad som avses med ett behörigt organ framgår av tredje stycket. Vilka myndigheter och organisationer som är behöriga organ i en annan stat ska bedömas enligt lagen i den staten.

Av *andra stycket* framgår att de exemplar som framställs av ett behörigt organ endast får avse verk som det behöriga organet har lovlig tillgång till. Framställningen, överföringen och spridningen får endast ske för egen användning av personer med syn- eller annan läsnedsättning. Bestämmelserna motsvarar vad som gäller för egen exemplarframställning av personer med syn- eller annan läsnedsättning. För den närmare innebörden av dessa krav, se kommentaren till 17 §.

Av *andra stycket* framgår också att framställningen, överföringen och spridningen inte får ske i förvärvssyfte. Innebörden är densamma som i motsvarande bestämmelse till förmån för personer med funktionsnedsättning (se 17 e §).

I *tredje stycket* anges vad som avses med behöriga organ i Sverige. Som framgår av lagtexten avses med behöriga organ myndigheter och vissa organisationer som tillhandahåller utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning.

Enligt *punkt 1* utgör samtliga myndigheter som tillhandahåller sådana tjänster behöriga organ. Detta inkluderar exempelvis Myndigheten för tillgängliga medier, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Myndigheten för yrkeshögskolan. Ytterligare exempel är bibliotek med offentlig huvudman som ingår i det allmänna biblioteksväsendet (4 § bibliotekslagen [2013:801]). Det gäller vissa skol- och högskolebibliotek.

Av *punkt 2* framgår att även privata organisationer kan utgöra behöriga organ. Som anges i lagtexten gäller det organisationer som tillhandahåller aktuella tjänster utan vinstsyfte och med stöd av lag eller annan författning eller med bidrag från det allmänna.

Statliga bidrag som lämnas till privata organisationer för att tillhandahålla aktuella tjänster betalas ut enligt bl.a. förordningen (2011:1163) om statsbidrag för särskilt utbildningsstöd, förordningen (1991:931) om statsbidrag till särskilda insatser på skolområdet och förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen. Bidrag för sådana ändamål kan också betalas av en kommun eller ett landsting. Det avgörande är om bidraget betalas ut för organisationens tillhandahållande av utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning. Ett exempel på en organisation som får bidrag för att tillhandahålla sådana tjänster är Synskadades Riksförbund.

Organisationer som tillhandahåller de aktuella tjänsterna med stöd av lag eller annan författning är framför allt bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet (4 § bibliotekslagen [2013:801]). Det kan avse folkbibliotek, skolbibliotek, regional biblioteksverksamhet, högskolebibliotek, lånceutraler och annan offentligt finansierad biblioteksverksamhet (1 § bibliotekslagen). I de fall biblioteken bedrivs i verksamhet som har en offentlig huvudman omfattas de av punkten 1.

En förutsättning för att en organisation ska utgöra ett behörigt organ enligt denna punkt är att den tillhandahåller tjänsterna utan vinstsyfte. Det betyder inte att organisationen som sådan måste bedrivas utan vinstsyfte. Följaktligen kan även vinstdrivande organisationer utgöra behöriga organ. Ett exempel på ett sådant behörigt organ är en vinstdrivande skola som har ett skolbibliotek.

Enligt *punkt 3* utgör icke-vinstdrivande organisationer behöriga organ om de tillhandahåller de nämnda tjänsterna som en av deras huvudsakliga uppgifter, institutionella skyldigheter eller som en del av deras uppdrag i allmänhetens intresse. Det torde främst vara fråga om stiftelser som drivs utan vinstintresse och ideella föreningar. Det kan även vara fråga om radio och tv-företag inom public service som har i uppdrag att tillhandahålla sådana tjänster som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse.

17 b § *Avtalsvillkor som inskränker rätten att använda verk enligt 17 eller 17 a § är ogiltiga.*

Av paragrafen, som är ny, framgår att bestämmelserna i 17 och 17 a §§ är tvingande. Paragrafen genomför artikel 3.5 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Enligt paragrafen är avtalsvillkor som inskränker rätten att använda verk enligt 17 eller 17 a § ogiltiga. De som har rätt att använda verk enligt dessa paragrafer är personer med syn- eller annan läsnedsättning, personer som handlar på deras vägnar och behöriga organ. Bestämmelsen omfattar alla avtalsvillkor som syftar till att på något sätt förhindra eller begränsa användarnas rätt enligt 17 eller 17 a §. Bestämmelsen träffar exempelvis ett avtalsvillkor i ett licensavtal som innebär att exemplar i tillgängligt format inte får framställas.

17 c § *När ett behörigt organ som är etablerat i Sverige överför eller sprider exemplar i tillgängligt format till personer med syn- eller annan läsnedsättning på ett sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket, har upphovsmannen rätt till ersättning.*

Paragrafen, som är ny, reglerar upphovsmannens rätt till ersättning i vissa fall. Paragrafen genomför artikel 3.6 i direktivet och utformas huvudsakligen på samma sätt som motsvarande bestämmelse om ersättning i 17 e § fjärde stycket första meningen. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Av paragrafen framgår att upphovsmannen har rätt till ersättning när vissa behöriga organ överför eller sprider exemplar i tillgängligt format till personer med syn- eller annan läsnedsättning på ett sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket. ”Personer med syn- eller annan läsnedsättning” har samma innebörd som i 17 §, se vidare kommentaren till den paragrafen.

Som framgår av lagtexten omfattar ersättningsskyldigheten behöriga organ som är etablerade i Sverige. Vad som avses med ett behörigt organ framgår av 17 a § tredje stycket. För att ett behörigt organ ska anses etablerat i Sverige torde det krävas att organet stadigvarande och

kontinuerligt bedriver verksamhet här (jfr om EU-domstolens praxis i prop. 2010/11:87 s. 28).

Ersättningen ska utges av det behöriga organet och bestäms på samma sätt som enligt 17 e § fjärde stycket. Det innebär att ersättningen ska bestämmas till ett skäligt belopp (se t.ex. prop. 2004/05:110 s. 389). Vid bedömningen ska samtliga omständigheter av betydelse beaktas, bl.a. den avsedda användningen och den skada som användningen kan medföra för rättighetshavarna. Hänsyn ska också tas till de intressen direktivet eftersträvar att tillgodose och att behöriga organs användning av verk sker utan vinstsyfte. Kan inte någon överenskommelse om ersättningens storlek träffas mellan parterna kan frågan bli föremål för prövning i domstol. Behörig domstol är Patent- och marknadsdomstolen (58 §).

17 d § De myndigheter och organisationer som avses i 17 a § tredje stycket 1 och 2 ska anses erkända att tillhandahålla utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning vid tillämpningen av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 av den 13 september 2017 om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredjeländer av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning, i den ursprungliga lydelsen.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om vilka myndigheter och organisationer som utgör behöriga organ vid tillämpningen av EU-förordningen om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredje-länder av exemplar i tillgängligt format. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Av paragrafen framgår att de myndigheter och organisationer som utgör behöriga organ enligt 17 a § tredje stycket 1 och 2 ska anses erkända att tillhandahålla utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning vid tillämpningen av EU-förordningen. Dessa myndigheter och organisationer utgör alltså behöriga organ i enlighet med artikel 2.4 i förordningen.

Även sådana organisationer som utgör behöriga organ enligt 17 a § tredje stycket 3 utgör behöriga organ vid tillämpningen av förordningen, dvs. icke-vinstdrivande organisationer som tillhandahåller utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning som en av sina huvudsakliga uppgifter eller institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse. Detta framgår direkt av EU-förordningen (se artikel 2.4 i förordningen).

17 e § Var och en får i andra fall än som avses i 17 och 17 a §§ och på annat sätt än genom ljudupptagning framställa sådana exemplar av offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt av offentliggjorda alster av bildkonst, som personer med funktionsnedsättning behöver för att kunna ta del av verken. Exemplaren får också spridas till dessa personer.

Bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning får i andra fall än som avses i 17 och 17 a §§ även

1. överföra exemplar av de verk som avses i första stycket till personer med funktionsnedsättning som behöver exemplaren för att kunna ta del av verken,

2. genom ljudupptagning framställa sådana exemplar av offentliggjorda litterära verk som personer med funktionsnedsättning behöver för att kunna ta del av verken, samt sprida och överföra ljudupptagningarna till dessa personer, och

3. framställa sådana exemplar av verk som sänds ut i ljudradio eller television och av filmverk som personer som är döva eller har en hörselnedsättning behöver för att kunna ta del av verken, samt sprida och överföra exemplar av verken till dessa personer.

Framställning av exemplar, spridning av exemplar och överföring till allmänheten av exemplar med stöd av denna paragraf får inte ske i förvärvssyfte. Exemplaren får inte heller användas för andra ändamål än som avses i paragrafen.

När bibliotek och organisationer med stöd av denna paragraf sprider exemplar eller överför exemplar av verk till personer med funktionsnedsättning på ett sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket, har upphovsmanen rätt till ersättning. Detsamma gäller om någon med stöd av första stycket andra meningen överlåter fler än några få exemplar till personer med funktionsnedsättning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätt till användning av verk till förmån för personer med funktionsnedsättning. Bestämmelserna i paragrafen finns enligt hittills gällande rätt i 17 §. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Genom ändringarna i paragrafen klargörs att den ska tillämpas i sådana fall som inte omfattas av 17 eller 17 a §. Det innebär att paragrafen ska tillämpas på användning till förmån för personer med andra funktionsnedsättningar än syn- eller annan läsnedsättning, t.ex. personer med hörselnedsättning. Den ska också tillämpas i den mån personer med syn- eller annan läsnedsättning har behov av anpassade exemplar av andra verk än verk i form av böcker och andra skrifter, notationer samt tillhörande illustrationer.

Utöver att paragrafens tillämpningsområde begränsas innebär ändringarna inte någon förändring i sak. De närmare förutsättningarna för när inskränkningen är tillämplig framgår av äldre förarbeten (se prop. 2004/05:110 s. 385 f.).

17 f § Regeringen får meddela föreskrifter om information som ska lämnas och om krav på dokumentation när behöriga organ samt bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning framställer, överför eller sprider exemplar enligt 17 a eller 17 e § samt om uppgifter som sådana exemplar ska förse med.

Regeringen får även meddela föreskrifter om rutiner som ett behörigt organ som är etablerat i Sverige ska följa och information som det ska lämna när det framställer, överför eller sprider exemplar i tillgängligt format till personer med syn- eller annan läsnedsättning i en annan stat inom EES eller till organ i en annan stat inom EES som i den staten är behöriga organ.

Paragrafen, som är ny, innehåller bemyndiganden som gör det möjligt för regeringen att meddela föreskrifter om vissa skyldigheter för behöriga organ samt bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Genom första stycket bemyndigas regeringen att meddela föreskrifter om information som ska lämnas och om krav på dokumentation när behöriga organ samt bibliotek och organisationer framställer, överför eller sprider anpassade exemplar enligt 17 a eller 17 e § samt uppgifter som sådana exemplar ska förse med.

Genom *andra stycket* bemyndigas regeringen att meddela föreskrifter om rutiner som behöriga organ ska ha och information som de ska lämna när de framställer, överför eller sprider exemplar i tillgängligt format till personer med syn- eller annan läsnedsättning i en annan stat inom EES eller till organ i en annan stat inom EES som i den staten är behöriga organ. Som framgår av lagtexten ska skyldigheten att upprätta rutiner och lämna information endast omfatta behöriga organ som är etablerade i Sverige. Vad som avses med ett behörigt organ framgår av 17 a § tredje stycket. Om innebörden av etableringskravet, se kommentaren till 17 c §.

2 a kap. Rätt till särskild ersättning

Ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning

26 k § När en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller till landet inför anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för privat bruk, har upphovsmän till skyddade verk som därefter har sänts ut i ljudradio eller television eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges rätt till ersättning av näringsidkaren.

Upphovsmännen har dock inte rätt till ersättning, om de tillverkade eller införda anordningarna *ska*

1. användas till annat än framställning av exemplar av verk för privat bruk,
2. föras ut ur landet, eller
3. användas till framställning av exemplar av verk till personer med *funktionsnedsättning*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den s.k. kassettersättningen. Ändringarna i *andra stycket* är endast språkliga.

5 kap. Vissa upphovsrätten närstående rättigheter

Utövande konstnärer

45 § En utövande konstnär har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sitt framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk eller ett uttryck av folklore genom att

1. ta upp framförandet på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av framförandet, och
3. göra framförandet eller en upptagning av det tillgängligt för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket 2 och 3 gäller till utgången av femtonde året efter det år då framförandet gjordes. Om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, gäller rättigheterna i stället till utgången av det femtonde eller, för ljudupptagningar, sjuttionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 27–29 §§, 39 § första meningen samt i 41–42 h §§ ska tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utövande konstnärers rättigheter. Ändringarna i paragrafen genomför delvis artiklarna 2–4. Frågan behandlas i avsnitt 6.1.

I *tredje stycket* införs hänvisningar till de nya 17–17 c §§. Hänvisningarna innebär att bestämmelserna i dessa paragrafer ska vara tillämpliga på framföranden som ingår i en ljudupptagning.

Den befintliga hänvisningen till nuvarande 17 § ändras eftersom paragrafen ska betecknas 17 e §.

Framställare av ljud- eller bildupptagningar

46 § En framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sin upptagning genom att

1. framställa exemplar av upptagningen, och
2. göra upptagningen tillgänglig för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes. Om en ljudupptagning ges ut inom denna tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det sjuttionde året efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut under nämnda tid men offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det sjuttionde året efter det år då ljudupptagningen först offentliggjordes. Hävs ett avtal enligt 45 d §, gäller dock inte längre rättigheterna. Om en upptagning av rörliga bilder har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, gäller rättigheterna enligt första stycket till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen av rörliga bilder först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 42 a–42 h §§ ska tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. I fråga om ljudupptagningar ska dessutom det som gäller för filmverk enligt 16 a och 16 b §§ samt 16 c § första, andra och fjärde–sjätte styckena tillämpas.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättigheter för framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder. Ändringarna i paragrafen genomför delvis artiklarna 2–4. Frågan behandlas i avsnitt 6.1.

I *tredje stycket* införs hänvisningar till de nya 17–17 c §§. Hänvisningarna innebär att bestämmelserna i dessa paragrafer ska tillämpas på upptagningar av ljud och rörliga bilder.

Den befintliga hänvisningen till nuvarande 17 § ändras eftersom paragrafen ska betecknas 17 e §.

Radio- och tv-företag

48 § Ett radio- eller tv-företag har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över en ljudradio- eller televisionsutsändning genom att

1. ta upp utsändningen på en anordning genom vilken den kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av utsändningen,
3. sprida exemplar av en upptagning av utsändningen till allmänheten,
4. tillåta återutsändning eller en återgivning för allmänheten på platser där allmänheten har tillträde mot inträdesavgift, eller
5. tillåta att en upptagning av utsändningen på trådbunden eller trådlös väg överförs till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till upptagningen från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

De rättigheter som avses i första stycket 2, 3 och 5 gäller till utgången av femtionde året efter det år då utsändningen ägde rum.

Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 42 a, 42 b, 42 d, 42 g och 42 h §§ ska tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med företagets samtycke har överlåtit inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Om ett radio- eller tv-företag har krav på ersättning för en sådan vidareutsändning som avses i 42 f § och som har skett med företagets samtycke, ska företaget framställa sitt krav samtidigt med de krav som avses i 42 a § tredje stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättigheter för radio- och tv-företag. Ändringarna i paragrafen genomför delvis artiklarna 2–4. Frågan behandlas i avsnitt 6.1.

I *tredje stycket* införs hänvisningar till de nya 17–17 c §§. Hänvisningarna innebär att bestämmelserna i dessa paragrafer ska tillämpas på utsändningar som skyddas enligt förevarande paragraf.

Den befintliga hänvisningen till nuvarande 17 § ändras eftersom paragrafen ska betecknas 17 e §.

Framställare av kataloger m.m.

49 § Den som har framställt en katalog, en tabell eller ett annat dylikt arbete i vilket ett stort antal uppgifter har sammanställts eller vilket är resultatet av en väsentlig investering har uteslutande rätt att framställa exemplar av arbetet och göra det tillgängligt för allmänheten.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet framställdes. Om arbetet har gjorts tillgängligt för allmänheten inom femton år från framställningen, gäller dock rätten till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet först gjordes tillgängligt för allmänheten.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e, 18–22, 25–26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena samt i 42 a–42 h §§ ska tillämpas på arbeten som avses i denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Ett avtalsvillkor som utvidgar framställarens rätt enligt första stycket till ett offentliggjort arbete är ogiltigt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättigheter för framställare av kataloger m.m. Ändringarna i paragrafen genomför delvis artiklarna 2–4. Frågan behandlas i avsnitt 6.1.

I *tredje stycket* införs hänvisningar till de nya 17–17 c §§. Hänvisningarna innebär att bestämmelserna i dessa paragrafer ska tillämpas på arbeten som skyddas enligt förevarande paragraf.

Den befintliga hänvisningen till nuvarande 17 § ändras eftersom paragrafen ska betecknas 17 e §.

Fotografer

49 a § Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16 §, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 e, 18–21 och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41–42 h och 50–52 §§ ska tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättigheter för framställare av fotografiska bilder. Ändringarna i paragrafen genomför delvis artiklarna 2–4. Frågan behandlas i avsnitt 6.1.

I *fjärde stycket* införs hänvisningar till de nya 17–17 c §§. Hänvisningarna innebär att bestämmelserna i dessa paragrafer ska tillämpas på fotografiska bilder som skyddas enligt förevarande paragraf och som utgör tillhörande illustrationer till sådana verk som omfattas av 17 och 17 a §.

Den befintliga hänvisningen till nuvarande 17 § ändras eftersom paragrafen ska betecknas 17 e §.

6 a kap. Skydd för tekniska åtgärder m.m.

Skydd för tekniska åtgärder

52 f § Den som på grund av bestämmelserna i 16, 17, 17 a, 17 e, 26, 26 a eller 26 e § får utnyttja ett upphovsrättsligt skyddat verk har rätt att använda ett exemplar av ett verk som denne lovligt har tillgång till på sätt som anges i aktuell bestämmelse även om exemplaret skyddas av en teknisk åtgärd.

Om en teknisk åtgärd hindrar sådan användning, får en domstol på yrkande av en berättigad användare förelägga upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare vid vite att möjliggöra för användaren att utnyttja verket på sätt som anges i aktuell bestämmelse.

I fråga om annan användning än sådan som sker med stöd av 17 eller 17 a § gäller första och andra styckena inte för verk som har gjorts tillgängliga för allmänheten i enlighet med överenskomna avtalsvillkor på ett sätt som gör att

enskilda kan få tillgång till verket genom överföring från en plats och vid en tidpunkt som de själva har valt.

Paragrafen ger vissa användare en möjlighet att använda exemplar av verk och andra skyddade prestationer trots att tekniska åtgärder används för att skydda dessa. Ändringarna i paragrafen genomför artikel 3.4 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

I *första stycket* införs hänvisningar till de nya 17 och 17 a §§. Hänvisningarna innebär att paragrafen ska tillämpas vid användning enligt 17 och 17 a §§.

Tillägget i *tredje stycket* innebär att undantaget i det stycket inte gäller sådan användning som sker med stöd av 17 eller 17 a §. Det betyder att rätten att få använda material som skyddas av tekniska åtgärder även omfattar verk och andra skyddade prestationer som enligt avtal gjorts tillgängligt för användning ”on-demand”, dvs. på ett sätt som gör att enskilda kan få tillgång till verket genom överföring från en plats och vid en tidpunkt som de själva har valt.

Den befintliga hänvisningen i paragrafen till nuvarande 17 § ändras eftersom paragrafen ska betecknas 17 e §.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 12 oktober 2018 i fråga om 17 d § och i övrigt den 11 oktober 2018.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet.

Av *första punkten* framgår att 17 d § träder i kraft den 12 oktober 2018 och att övriga lagändringar träder i kraft den 11 oktober 2018. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Enligt *andra punkten* gäller äldre bestämmelser fortfarande för åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som förvärvats före ikraftträdandet. Detta innebär bl.a. att redan ingångna avtal inte påverkas av ändringarna i upphovsrättslagen.

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 av den 13 september 2017 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället

Europarlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 av den 13 september 2017 om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredjeländer av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning

Sammanfattning av departementspromemorian Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med läsnedläggning (Ds 2017:52)

Promemorian innehåller förslag som syftar till att ge personer med syn- eller annan läsnedläggning en bättre tillgång till material som skyddas av upphovsrätt.

Förslagen innebär att det införs en ny inskränkning i upphovsrätten som medför att en person med syn- eller annan läsnedläggning, eller någon som handlar på dennes vägnar, får framställa exemplar i tillgängligt format av böcker och andra skrifter utan att först behöva inhämta godkännande från rättighetshavare. Även s.k. behöriga organ, t.ex. bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet, ska få framställa exemplar i tillgängligt format samt överföra och sprida sådana exemplar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Upphovsmannen ska ha rätt till ersättning i vissa fall.

Förslagen har sin bakgrund i ett EU-direktiv och en EU-förordning. De nya bestämmelserna som genomför direktivet föreslås träda i kraft den 11 oktober 2018. En kompletterande bestämmelse till förordningen föreslås träda i kraft den 12 oktober 2018.

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att nuvarande 17 § ska betecknas 17 f §,

dels att den nya 17 f § och 45, 46, 48, 49, 49 a och 52 f §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas sju nya paragrafer, 17–17 e och 17 g §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

En person med syn- eller annan läsnedsättning som inte kan ta del av ett offentliggjort verk i form av en bok eller annan skrift, notation eller tillhörande illustration i väsentligen samma utsträckning som en person utan en sådan nedsättning får framställa exemplar i tillgängligt format av verket. Detsamma gäller en fysisk person som handlar på den personens vägnar.

Exemplar i tillgängligt format får endast framställas av verk som personen med syn- eller annan läsnedsättning lovligen har tillgång till och för hans eller hennes egen användning.

17 a §

Ett behörigt organ får framställa exemplar som avses i 17 § första stycket. Det får även överföra och sprida sådana exemplar inom

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 av den 13 september 2017 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, i den ursprungliga lydelsen.

Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) till personer med syn- eller annan läsnedsättning, till andra behöriga organ och till organ i en annan stat som i den staten utgör behöriga organ.

Exemplar i tillgängligt format får endast framställas av verk som det behöriga organet lovligen har tillgång till. Framställningen, överföringen och spridningen får endast ske för egen användning av personer med syn- eller annan läsnedsättning och får inte ske i förvärvssyfte.

Med ett behörigt organ avses

1. en myndighet som tillhandahåller utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning,

2. en organisation som utan vinstsyfte tillhandahåller sådana tjänster som avses i punkten 1 om organisationen tillhandahåller tjänsterna med stöd i lag eller annan författning eller erhåller bidrag från det allmänna för att tillhandahålla tjänsterna, och

3. en icke-vinstdrivande organisation som tillhandahåller sådana tjänster som avses i punkten 1 som en av sina huvudsakliga uppgifter eller institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse.

17 b §

Avtalsvillkor som inskränker rätten att använda verk enligt 17 eller 17 a § är ogiltiga.

17 c §

När ett behörigt organ som är etablerat i Sverige överför eller sprider exemplar i tillgängligt format till personer med syn- eller annan läsnedsättning på ett sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket, har upphovsmannen rätt till ersättning.

17 d §

Regeringen får meddela föreskrifter om rutiner som ett behörigt organ som är etablerat i Sverige ska följa och information som det ska lämna när det framställer, överför eller sprider exemplar i tillgängligt format.

17 e §

De myndigheter och organisationer som avses i 17 a § tredje stycket 1 och 2 ska anses erkända att tillhandahålla utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning vid tillämpningen av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 av den 13 september 2017 om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredjeländer av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning, i den ursprungliga lydelsen.

17 §

Var och en får på annat sätt än genom ljudupptagning framställa sådana exemplar av offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt av offentliggjorda alster av bildkonst, som personer med funktionsnedsättning behöver för att kunna ta del av verken. Exemplaren får också spridas till dessa personer.

Bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktions-

17 f §²

Var och en får i andra fall än som avses i 17 och 17 a §§ och på annat sätt än genom ljudupptagning framställa sådana exemplar av offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt av offentliggjorda alster av bildkonst, som personer med funktionsnedsättning behöver för att kunna ta del av verken. Exemplaren får också spridas till dessa personer.

Bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsätt-

² Senaste lydelse av tidigare 17 § 2017:323.

1. överföra exemplar av de verk som avses i första stycket till personer med funktionsnedsättning som behöver exemplaren för att kunna ta del av verken,

2. genom ljudupptagning framställa sådana exemplar av offentliggjorda litterära verk som personer med funktionsnedsättning behöver för att kunna ta del av verken, samt sprida och överföra ljudupptagningarna till dessa personer, och

3. framställa sådana exemplar av verk som sänds ut i ljudradio eller television och av filmverk som personer som är döva eller har en hörselnedsättning behöver för att kunna ta del av verken, samt sprida och överföra exemplar av verken till dessa personer.

Framställning av exemplar, spridning av exemplar och överföring till allmänheten av exemplar med stöd av denna paragraf får inte ske i förvärvssyfte. Exemplaren får inte heller användas för andra ändamål än som avses i paragrafen.

När bibliotek och organisationer sprider exemplar eller överför exemplar av verk till personer med funktionsnedsättning på ett sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket, har upphovsmannen rätt till ersättning. Detsamma gäller om någon med stöd av första stycket andra meningen överlåter fler än några få exemplar till personer med funktionsnedsättning.

När bibliotek och organisationer *med stöd av denna paragraf* sprider exemplar eller överför exemplar av verk till personer med funktionsnedsättning på ett sådant sätt att dessa personer får behålla ett exemplar av verket, har upphovsmannen rätt till ersättning. Detsamma gäller om någon med stöd av första stycket andra meningen överlåter fler än några få exemplar till personer med funktionsnedsättning.

17 g §

Regeringen får meddela föreskrifter om information som ska lämnas och om krav på dokumentation när bibliotek och organisationer framställer, överför eller sprider exemplar enligt 17 f § samt uppgifter som sådana exemplar ska förse med.

45 §³

En utövande konstnär har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sitt framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk eller ett uttryck av folklore genom att

³ Senaste lydelse 2014:884.

1. ta upp framförandet på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av framförandet, och
3. göra framförandet eller en upptagning av det tillgängligt för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket 2 och 3 gäller till utgången av femtionde året efter det år då framförandet gjordes. Om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, gäller rättigheterna i stället till utgången av det femtionde eller, för ljudupptagningar, sjuttionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 27–29 §§, 39 § första meningen samt i 41–42 h §§ ska tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 f, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 27–29 §§, 39 § första meningen samt i 41–42 h §§ ska tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

46 §⁴

En framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sin upptagning genom att

1. framställa exemplar av upptagningen, och
2. göra upptagningen tillgänglig för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes. Om en ljudupptagning ges ut inom denna tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det sjuttionde året efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut under nämnda tid men offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det sjuttionde året efter det år då ljudupptagningen först offentliggjordes. Hävs ett avtal enligt 45 d §, gäller dock inte längre rättigheterna. Om en upptagning av rörliga bilder har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, gäller rättigheterna enligt första stycket till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen av rörliga bilder först gavs ut eller offentliggjordes.

⁴ Senaste lydelse 2014:884.

Bestämmelserna i 2 § andra-fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 42 a–42 h §§ ska tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. I fråga om ljudupptagningar ska dessutom det som gäller för filmverk enligt 16 a och 16 b §§ samt 16 c § första, andra och fjärde–sjätte styckena tillämpas.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtit inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

48 §⁵

Ett radio- eller tv-företag har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över en ljudradio- eller televisionsutsändning genom att

1. ta upp utsändningen på en anordning genom vilken den kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av utsändningen,
3. sprida exemplar av en upptagning av utsändningen till allmänheten,
4. tillåta återutsändning eller en återgivning för allmänheten på platser där allmänheten har tillträde mot inträdesavgift, eller
5. tillåta att en upptagning av utsändningen på trådbunden eller trådlös väg överförs till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till upptagningen från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

De rättigheter som avses i första stycket 2, 3 och 5 gäller till utgången av femtionde året efter det år då utsändningen ägde rum.

Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 42 a, 42 b, 42 d, 42 g och 42 h §§ ska tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i denna paragraf.

Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 f, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 42 a, 42 b, 42 d, 42 g och 42 h §§ ska tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med företagets samtycke har överlåtit inom Europeiska ekonomiska samarbetsom-

⁵ Senaste lydelse 2014:884.

rådet får exemplaret spridas vidare.

Om ett radio- eller tv-företag har krav på ersättning för en sådan vidareändring som avses i 42 f § och som har skett med företagets samtycke, ska företaget framställa sitt krav samtidigt med de krav som avses i 42 a § tredje stycket.

49 §⁶

Den som har framställt en katalog, en tabell eller ett annat dylikt arbete i vilket ett stort antal uppgifter har sammanställts eller vilket är resultatet av en väsentlig investering har uteslutande rätt att framställa exemplar av arbetet och göra det tillgängligt för allmänheten.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet framställdes. Om arbetet har gjorts tillgängligt för allmänheten inom femton år från framställningen, gäller dock rätten till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet först gjordes tillgängligt för allmänheten.

Bestämmelserna i 2 § andra- fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–22, 25–26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena samt i 42 a–42 h §§ ska tillämpas på arbeten som avses i denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Bestämmelserna i 2 § andra- fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14 och 16 §§, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 f, 18–22, 25–26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena samt i 42 a–42 h §§ ska tillämpas på arbeten som avses i denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Ett avtalsvillkor som utvidgar framställarens rätt enligt första stycket till ett offentliggjort arbete är ogiltigt.

49 a §⁷

Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra- fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16 §, 16 a § tredje stycket, 17–21 och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28,

Bestämmelserna i 2 § andra- fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16 §, 16 a § tredje stycket, 17–17 c, 17 f, 18–21 och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e,

⁶ Senaste lydelse 2014:884.

⁷ Senaste lydelse 2014:884.

31–38, 41–42 h och 50–52 §§ ska tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

26 k–28, 31–38, 41–42 h och 50–52 §§ ska tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

52 f §⁸

Den som på grund av bestämmelserna i 16, 17, 26, 26 a eller 26 e § får utnyttja ett upphovsrättsligt skyddat verk har rätt att använda ett exemplar av ett verk som denne lovligen har tillgång till på sätt som anges i aktuell bestämmelse även om exemplaret skyddas av en teknisk åtgärd.

Om en teknisk åtgärd hindrar sådan användning, får en domstol på yrkande av en berättigad användare förelägga upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare vid vite att möjliggöra för användaren att utnyttja verket på sätt som anges i aktuell bestämmelse.

Första och andra styckena gäller inte i fråga om verk som har gjorts tillgängliga för allmänheten i enlighet med överenskomna avtalsvillkor på ett sätt som gör att enskilda kan få tillgång till verket genom överföring från en plats och vid en tidpunkt som de själva har valt.

Den som på grund av bestämmelserna i 16, 17, 17 a, 17 f, 26, 26 a eller 26 e § får utnyttja ett upphovsrättsligt skyddat verk har rätt att använda ett exemplar av ett verk som denne lovligen har tillgång till på sätt som anges i aktuell bestämmelse även om exemplaret skyddas av en teknisk åtgärd.

Första och andra styckena gäller inte i fråga om verk som har gjorts tillgängliga för allmänheten i enlighet med överenskomna avtalsvillkor på ett sätt som gör att enskilda kan få tillgång till verket genom överföring från en plats och vid en tidpunkt som de själva har valt. *Undantaget gäller dock inte sådan användning som sker med stöd av 17 eller 17 a §.*

1. Denna lag träder i kraft den 12 oktober 2018 i fråga om 17 e § och i övrigt den 11 oktober 2018.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet.

3. Tillstånd som har beslutats enligt äldre bestämmelser gäller fortfarande.

⁸ Senaste lydelse 2005:359.

Efter remiss har yttranden över departementspromemorian Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med läsnedsättning (Ds 2017:52) lämnats av Svea hovrätt (Patent- och marknadsöverdomstolen), Stockholms tingsrätt (Patent- och marknadsdomstolen), Datainspektionen, Kommerskollegium, Myndigheten för delaktighet, Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Kungl. biblioteket, Patent- och registreringsverket, Tillväxtverket, Statens kulturråd, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för press, radio och tv, Diskrimineringsombudsmannen, Administration av Litterära Rättigheter i Sverige, Föreningen Svenska Läromedel, Svenska Föreningen för Immaterialrätt, Svenska Förläggareföreningen, Svenska Journalistförbundet, Svensk biblioteksförning, Sveriges Författarförbund, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges Läromedelsförfattares Förbund, Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Synskadades Riksförbund.

Riksdagens ombudsmän, Regelrådet, Bibliotekstjänst i Sverige AB, Bonus Copyright Access, Friskolornas riksförbund, Funktionsrätt Sverige, Föreningen Copyswede, Förbundet Sveriges Dövblinda, Företagarna, Handelshögskolan i Stockholm, Idéburna skolors riksförbund, Lika Unika – Federationen mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Näringslivets Regelnämnd, Nätverket unga för tillgänglighet, SKAP – Sveriges kompositörer och textförfattare, Storytel AB, Svenska Tidningsutgivareföreningen, Svenskt Näringsliv, Sveriges Tidsskrifter AB, Sveriges universitets- och högskoleförbund och Sveriges Utbildningsradio AB har fått tillfälle att lämna yttrande men har avstått från att yttra sig.

Yttranden har dessutom avgetts av Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd och Sveriges Dövas Riksförbund.